

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1894. Första Kammaren. N:o 10.

Fredagen den 2 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 2,³⁰ e. m.

Herr statsrådet friherre *von Essen* aflemnade Kongl. Maj:ts nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) med förslag till ny förordning angående stämpelafgiften;

2:o) med förslag till lag angående ändrad lydelse af 9 kap. 4 § ärfdabalken, lag angående värdering af död mans bo och lag angående ändrad lydelse af 1 § i förordningen angående särskilda protokoll öfver lagfarter, inteckningar och andra ärenden den 16 juni 1875; samt

3:o) angående afsöndring af jord från indragna militiebostället Östra Jordal n:o 1, $\frac{1}{2}$ mantal, i Göteborgs och Bohus län.

Anmälades och bordlades lagutskottets utlåtanden:

n:o 14, i anledning af motion om tillägg till 1 kap. 6 § giftermålsbalken;

n:o 15, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 71 § konkurslagen;

n:o 16, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utarbetande och framläggande af förslag till lag i syfte att gift person ej må utan andre makens samtycke ingå borgen;

n:o 17, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 11 kap. 2 § jordabalken; och

n:o 18, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition om förslag till lag angående ändring i gällande stadganden om tillsättning af organist- och klockarebefattningar.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran statsutskottets den 28 sistlidne februari bordlagda utlåtanden n:is 5 och 23.

Vid föredragning af statsutskottets den 28 nästlidne februari bordlagda memorial n:o 24, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslagen under riksstatens sjetzte hufvudtitel, godkändes de föreslagna voteringspropositionerna.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran bevillningsutskottets den 28 sistlidne februari bordlagda betänkande n:o 3.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kongl. Maj:ts denna dag aflemnade nådiga proposition till Riksdagen med förslag till ny förordning angående stämpelafgiften.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kongl. Maj:ts under sammanträdet aflemnade nådiga proposition till Riksdagen med förslag till lag angående ändrad lydelse af 9 kap. 4 § ärfdabalken, lag angående värdering af död mans bo och lag angående ändrad lydelse af 1 § i förordningen angående särskilda protokoll öfver lagfarter, inteckningar och andra ärenden den 16 juni 1875.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kongl. Maj:ts denna dag aflemnade nådiga proposition till Riksdagen, angående afsöndring af jord från indragna militiebostället Östra Jordal n:o 1, $\frac{1}{2}$ mantal, i Göteborgs och Bohus län.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de ärenden, som denna dag bordlagts första gången, skulle uppföras främst på föredragningslistan till morgondagens sammanträde.

Justerades fyra protokollsutdrag för denna dag.

Kammaren åtskildes kl. 2,⁴⁰ e. m.

In fidem

A. von Krusenstjerna.

Lördagen den 3 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 24 sistlidne februari.

Anmälades och bordlades

bevillningsutskottets betänkande n:o 4, i anledning af väckt motion om upphäfvande af förordningen angående Sveriges och Norges ömsesidiga handels- och sjöfartsförhållanden den 30 maj 1890; samt

lagutskottets utlåtanden:

n:o 19, i anledning af väckt motion angående kyrkovärdars tillsättande för viss tid;

n:o 20, i anledning af väckt motion angående utarbetande af en arrendelag; och

n:o 21, i anledning af väckt motion angående införande i kommunallagarne af bestämmelser rörande val af sexmän.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran lagutskottets under gårdagen bordlagda utlåtanden n:is 14—18.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande lagutskottets den 24 och 27 nästlidne februari bordlagda utlåtande n:o 11, i anledning af väckta motioner om ändrade bestämmelser i fråga om den kommunala rösträtten på landet.

1 punkten.

Herr Annerstedt: Såsom det nu föredragna betänkandet utvisar, hafva sex af utskottsledamöterna från Första Kammaren förenat sig om en gemensam reservation mot utskottets hemställen och deri uttalat, att då upplyst blifvit, att chefen för civildepartementet enligt Kongl. Maj:ts bemyndigande gått i författning om verkställande af en utredning i fråga om den kommunala rösträtten, dervid särskildt förhållandena med afseende å bolags rösträtt skulle komma att blifva föremål för uppmärksamhet, samt då vid detta förhållande såväl resultatet af den påbörjade utredningen som ock det förslag i ämnet, Kongl. Maj:t med anledning deraf kunde komma att för Riksdagen framlägga, syntes böra af-

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

vaktas, desse ledamöter för sin del hemstälde, att kamrarna måtte besluta, att de ifrågavarande motionerna icke bifölles. Det är till detta yrkande jag nu tillåter mig att vördsamt yrka bifall.

Man förglömmar mycket ofta beträffande denna lagfråga, att den jemte sin politiska sida äfven har en sida gemensam med alla andra lagfrågor. Det torde vara temligen gifvet, att då en utredning i ett ämne är behöflig, denna ock bör ske, innan beslut deri fattas. Denna sanning, hvilken inom det vanliga lagstiftningsgebitet städse erkännes, är man emellertid stundom benagen att förbise, då frågan inkommer på det lagstiftningsgebit, hvilket eger sammanhang med politikens område. Men då det ifrågavarande området regleras genom en lag, är det naturligtvis lika viktigt, att det tillvägagående, som nyss nämndes, icke öfvergifves, då fråga blir om ändring i de kommunala lagarne, som att detsamma iakttages vid annan lagstiftning. Såsom redan är sagdt, har nu Kongl. Maj:t funnit en utredning af denna fråga behöflig, och vid föregående tillfällen hafva äfven i denna kammare icke få röster höjt sig, som påyrkat en sådan utredning, innan beslut i ämnet fattades.

För att bemöta denna uppfattning har af lagutskottet egentligen anförts två skäl, först och främst, att erfarenheten skulle "till fullo bekräftat de farhågor, som redan vid tiden för kommunal-lagarnes tillkomst uttalades rörande verkningarne af den uppåt obegränsade rösträtt, som för landskommunerna finnes stadgad". Detta skäl är emellertid, såsom herrarne lätt finna, ett antagande såsom gifvet af hvad som bör bevisas. Lagutskottet har icke försökt att framkomma med ens den ringaste utredning till ådagaliggande af att dessa farhågor verkligen skulle vara af erfarenheten till fullo bekräftade. Tvärtom har man på många håll hört uttalas, att den utredning, som af regeringen skall ombesörjas, antagligen kommer att visa, att förhållandena i afseende å jordbruksfastighet äro rakt motsatta. Harmed må nu emellertid vara huru som helst. Säkert är, att förhållandena icke äro så utredda, att de för ett opartiskt bedömande kunna te sig såsom lagutskottet antagit.

Såsom sitt andra skäl anför utskottet, att enligt dess öfvertygelse den blifvande utredningen ej "lärer kunna utfalla annorlunda än att angelägenheten af en begränsning af den kommunala rösträtten deraf kommer att framgå, äfven om denna utredning särskildt beträffande bolag möjligen kan bora göras större än utskottet i allmänhet antagit". Äfven detta skäl är, såsom tydligt synes, ett antagande såsom gifvet af något, som utredningen först kan gifva vid handen.

Ett sammanfattande af lagutskottets åsigt kan i korthet göras så, att utskottet säger, att en utredning är obehöflig, men detta, så att säga, nakna påståendes synes mig icke vara tillräckligt skäl för Första Kammaren att frångå den ställning, kammaren i lagstiftningsfrågor hittills intagit och som det torde vara önskvärdt att den ock för framtiden städse måtte intaga, den nemligen att låta utredningen gå förut och beslutet följa efter, ty eljest utsätter

kammaren sig för risken att fatta beslut, som den följande utredningen visar hafva varit förhastade.

På dessa skäl vågar jag yrka bifall till förslaget i den förutnämnda reservationen.

Slutligen tillåter jag mig, med anledning af hvad vid förevarande Riksdag i denna fråga förekommit, att uttala den önskan, att, då Första Kammaren fattar sitt beslut, den måtte bedöma den föreliggande lagfrågan uteslutande efter dess egen innebörd, så att, om det föreliggande lagförslaget enligt kammarens åsigt är riktigt och till sina verkningar till fullo utredt, kammaren väl antager detsamma, men att å andra sidan, derest kammaren efter noggrann pröfning finner saken icke vara tillräckligt utredd, kammaren ej heller lemna förslaget sitt bifall.

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

Herr Hasselrot: I en fråga sådan som den föreliggande, hvilken under lång tid varit föremål för Riksdagens behandling så godt som hvarje år, är det näppeligen möjligt att säga något nytt, och jag skall icke heller tillåta mig att upptaga kammarens tid med något vidlyftigt anförande, hvilket icke skulle kunna blifva annat än ett upprepande af hvad kammaren flere gånger förut hört. Jag ber dock att få i korthet erinra derom, att den Konungens rådgifvare, hvilken kontrasignerade 1862 års författning angående kommunalstyrelse på landet, gjorde detta utan tillgång till någon kommunal statistik, och att, sedan han fått kännedom om siffrorna i 1871 års statistik, samme statsman upprepade gånger i denna kammare påyrkat en begränsning af den kommunala rösträtten på landet, hvilken begränsning han uppenbarligen ansett skulle hafva skett i det ursprungliga lagförslaget, derest de verkliga förhållandena vid dess tillkomst varit kända. Han säger sålunda vid ett tillfälle: "Då finner man af de statistiska redogörelserna, att år 1871 funnos 54 kommuner, i hvilka öfvervägande kommunal rösträtt tillkom *en enda* person. Detta innebär en tillintetgörande af kommunalförfattningens grund och anda vid dess tillämpning i dessa kommuner, ty man kan ej tala om kommunal själfstyrelse och gemensam förvaltning, då en enda person dikterar besluten."

För min del hyser jag samma uppfattning som statsrådet Lagerstråle, och på denna grund tillåter jag mig yrka bifall till den inskränkning i den kommunala rösträtten på landet, som jag förut vid flera tillfällen förordat och hvilken innefattas i den reservation, jag fogat vid lagutskottets betänkande.

Jag erkänner villigt, att i formelt hänseende frågan nu ligger något annorlunda än vid föregående riksdagar. Det förhåller sig nemligen så, som lagutskottets ordförande påpekat, att Kongl. Maj:t gifvit Riksdagen till känna, att chefen för civildepartementet föranstaltat om en utredning af frågan om den kommunala rösträtten på landet. I detta tillkännagifvande ligger temligen tydligt antydt, att regeringen är betänkt uppå att framkomma med förslag i ämnet, och herr statsministern läser äfven under onsdagens debatt i Andra Kammaren än mera tydligt uttalat, att ett sådant

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

förslag vore att vänta. Under sådana förhållanden kunde det ligga närmast till hands att afvakta den blifvande utredningen, på sätt ock utskottets ordförande och de med honom instämmande reservanterna ifrågasatt. Jag tror dock, att det finnes skäl, som göra det klokt och riktigt för Första Kammaren att nu i ämnet fatta bestämdt beslut.

Jag utgår från den förutsättningen, att Andra Kammaren i år såsom vid förra Riksdagen fattar beslut om en inskränkning till $\frac{1}{20}$, och föreställer mig, att, då regeringen sålunda får reda på Andra Kammarens önskingar i frågan, det vore önskvärdt för regeringen att också få veta hvad Första Kammaren i saken vill och önskar. Jag tror äfven, att det för Första Kammaren sjelf kan vara af vigt att hafva sagt, huru långt den vill gå. Genom att bifalla min reservation, hvilken afser en begränsning af den kommunala rösträtten på landet till $\frac{1}{5}$ af kommunens hela röstetal, skulle Första Kammaren ej allenast uttala såsom sin mening, att den vill gå in på en begränsning, utan äfven säga något mera och lika viktigt. Kammaren skulle dermed förklara, att den icke vill gå in på en så långt gående begränsning, som medkammaren ifrågasatt, eller till $\frac{1}{20}$, hvilken förändring enligt min öfvertygelse skulle omkasta magtställningen i ett flertal kommuner och möjligen rubba grunderna för Första Kammarens sammansättning. Jag tror, såsom sagdt, att ett dylikt beslut skulle vara klokt och riktigt, ehuru det naturligtvis lika litet som Andra Kammarens beslut kunde blifva något annat än en ledning för regeringen. Regeringen komme väl i allt fall att framlägga ett sådant förslag, för hvilket den blifvande utredningen visade fog, och sannolikt är, såsom utskottets ordförande redan påpekat, att inskränkingen i rösträtt bör göras betydligt större för bolag än för enskilda personer.

Endast ett par ord till. Ett godt samarbete och ett godt samförstånd mellan de båda kamrarna är för visso ett önskningsmål hos hvarje ledamot af Riksdagen, och jag för min del huser den öfvertygelsen, att knappast något medel finnes, hvarigenom Första Kammaren för sin del bättre skulle främja detta samarbete och samförstånd kamrarna emellan än genom att bestämdt uttala, att kammaren ingår på en begränsning af den kommunala rösträtten på landet.

Jag ber att få yrka bifall till min reservation.

Grefve Hamilton: De kommunala författningarna innebära, att hvarje kommuns angelägenheter skola inom vissa gränser vårdas af kommunens skattskyldige medlemmar, och afser tydligtvis, att hvar och en af dessa skola hafva mer eller mindre inflytande på de beslut, som fattas på kommunal- och kyrkostämorna. En stor del af dessa beslut innebär också mera personliga än ekonomiska intressen. Det ekonomiska framträder ofta såsom ett åliggande för kommunen, t. ex. att försörja sina fattiga, bygga och underhålla skolhus, delvis aflöna skollärare o. s. v. Af mera personligt intresse är deremot huru de fattige vårdas, huru skolväsendet är ordnad och huru lärarne fullgöra sina skyldig-

heter, detta senare i synnerhet för de föräldrar, hvilkas barn skola erhålla undervisning i kommunens skolor. Hvad åter angår de kommunala valen, afse de ej sällan att utse en representant för kommunens befolkning och icke för dess förmögenhet. Vi veta emellertid, att inom vissa kommuner ett enda bolag eller en enda person, blott därför att han disponerar öfver måhända endast ett fåtal röster mer än hälften af kommunens hela röstetal, är ensam bestämmande i kommunens angelägenheter. Han dikterar besluten på kommunalstämmorna, och de öfrige, måhända till ett antal af några hundra uppgående skattskyldige medlemmarne af kommunen, hafva ej annan kommunal medborgerlig rätt än att till enväldsherskaren frambara en vördsam förfrågan: hvad befaller ni? Tydligt är, att detta förhållande är orimligt.

*Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)*

Mot en inskränkning af den kommunala rösträtten har man invänt, att den skulle medföra den olägenheten, att ett större antal lågt beskattade skulle kunna orättvist beskatta ett fåtal högre beskattade. Men innebär en sådan möjlighet verkligen någon fara? Äro icke hundra kronor för den, som har 10,000 kronor, af lika värde som 1,000 kronor för den, som har 100,000 kronor? Vidare säger man, att det icke tjenar något till att beröfva en enskild person en magt, som han sällan eller aldrig använder eller åtminstone icke missbrukar. Men om den enskilde icke skulle göra bruk af sin magt, så är väl detta beroende derpå, att det strider mot dennes rättrådighet, och lagstiftaren har väl icke rätt att låta en lag stå oförändrad, hvilken kränker det allmänna rättsmedvetandet. Jag vill dessutom påpeka, att i de flesta på senare tid tillkomna bolagsordningar är intagen åtminstone någon bestämmelse om en begränsad röstskala. Detta visar, att fordran på en dylik begränsning nu mer har ingått i den allmänna uppfattningen.

Då jag är öfvertygad, att en ny utredning icke skall i mindre mån än 1871 års statistik visa nödvändigheten af en begränsning af den kommunala rösträtten på landet och då jag icke kan inse, att det förslag, som framstälts af herr Hasselrot, är tillfyllestgörande, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Tamm, Hugo: Såsom af en talare nyss yttrades, är denna fråga en mycket gammal fråga, som inom Riksdagen framburits i motioner gång efter annan, men jag kan icke dela samme talares uppfattning, att denna fråga är en fråga emellan Första och Andra Kammaren. Jag tror, att den mera är en social fråga, som har mycket djupare rötter än så; den är en fråga, som på det lifligaste intresserar alla inom kommunerna röstberättigade. Derfor att frågan har sådana rötter, synes den mig i likhet med en annan fråga, nemligen grundskattefrågan, vara af den art, att den *måste lösas* och icke kunna i längden uppskjutas, och jag tror, att frågan äfven i det hänseendet erbjuder likhet med grundskattefrågan, att ju längre man dröjer med dess lösning, i desto mera radikal riktning kommer denna lösning att ske. Jag vill visst icke påstå, att här endast föreligger en rättsfråga, utan erkänner gerna, att i densamma ingår äfven en magtfråga, men då är också

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

frågan den, om icke konservatismen gent emot en sådan magtfråga har gjort allt hvad på den ankommer och fyllt sin mission, då den sagt sitt nej till dess lösning intill den dag, då den blifvit en folkets fråga. Skulle konservatismen gå längre och säga nej äfven då den kommit till insigt om ett sådant förhållande, då fruktar jag, att den kan kallas *blind* och att den är en sådan, om hvilken Geijer säger, att den kan föda revolutionen, ty den har skjutit öfver sitt berättigade mål.

På denna punkt anser jag den föreliggande frågan nu stå, och för min del är jag regeringen tacksam därför att den förklarat sig intaga den ståndpunkt, att den snart vill lösa frågan. Derför anser jag emellertid särskildt, att det i dag är Första Kammarens pligt att svara regeringen, antingen "vi vilja följa eder till lösningen af denna fråga" eller ock "vi vilja det icke".

Man får icke, såsom nyss gjorts, *mot* en begränsning af den kommunala rösträtten på landet anföras, att de nuvarande bestämmelserna icke visats hafva vållat några missförhållanden. Jag kan gå ändå längre och tror mig vara i stånd att visa, att på många ställen, der fåväldet varit förhershande, visat sig en större och starkare kommunal utveckling än i kommuner, der ett annat förhållande varit rådande, t. ex. i afseende på folkskoleundervisningen. Men man skall ock å andra sidan ofelbart kunna visa, att motsatsen egt rum. Bland de första erfarenheter, jag hade på det kommunala området, var följande, der frågan gälde en järnvägsanläggning. Jag och de andre jordegarna önskade, att frågan om bidrag dertill skulle afgöras genom röstning efter jordfyrek, men två kapitalister förklarade: "nej, vi skola rösta efter vanlig fyrek". Vi svarade dem då: "ni faren er väg och så ligger tungan qvar på kommunen", men de sade fortfarande nej, och frågan afgjordes efter deras vilja. Två år derefter hade de båda emellertid lemnat kommunen, och på oss qvarlåg den af dem dikterade tungan. Hos mig satt denna erfarenhet såsom en tagg och har ännu icke lemnat sinnet. Exempel på fördelar och olägenheter af nuvarande rösträtts bestämningar kunna nog framletas från ett och annat håll, men jag tror, att man i en sådan fråga som denna bör undvika att låta leda sig af några få påvisade fall, vare sig der de nu gällande bestämmelserna verkat godt eller de verkat ondt, ty det må vara huru som helst, så lär en ändring äfven komma att medföra såväl fördelar som deras motsats. För ett beslut om ändring måste några mera allmängiltiga skäl ligga till grund, och af sådana skäl skall jag endast be att få anföras två, hvilka varit för mig bestämmande.

Mitt första hufvudskäl är det ständigt mer och mer växande inflytandet af de industriella verken inom allt flere kommuner. För icke så lång tid tillbaka kunde det sägas, att fåväldet inom landtkommunerna utöfvades dels af så kallade jorddrottar, dels ock af bruken, som då hade stora jord- och skogsegendor, men jemförelsevis små industriella anläggningar. Då bodde dessa jord- och bruksegare inom kommunerna, och deras intressen voro på det närmaste sammanknutna med de öfrige jordegarnes, och desse se-

nare voro tacksamme för ledning och hjälp vid de kommunala angelägenheternas vårdande. Men huru har icke allt detta nu ändrat sig? Bruken hafva blifvit tvingade att allt mer och mer utvidga sig, att lägga ned allt flere och flere millioner just på den industriella delen, hvars intressen icke alltid sammanfalla med jord-egarnes. Läger man härtill och besinnar, hurusom det flerstades uppvuxit stora penningstarka industriella verk, t. ex. sågverken utefter den norrländska kusten, sockerbruken i södra Sverige, de af jernvägarne framkallade industriella inrättningarne här och der, o. s. v., så måste man erkänna, att i många kommuner införts en allt starkare och starkare omkastning i röstvärderna, hvilken och fortfarande måste komma att ökas, då ju vi alla hoppas, att Sveriges industri måtte allt mer och mer gå framåt och allt mer och mer blomstra. — Detta är det ena skälet, hvarför jag tror en begränsning vara nödvändig, det, att en så stor insats af kapital, rigtadt på en enda punkt, blifvit gjord i olika kommuner.

Mitt andra skäl är också grundadt på en tillväxt, på det stigande omfånget af den kommunala verksamheten. Ni minnens, mine herrar, hurusom för 30 å 40 år sedan utgifterna inom kommunerna rödde sig om små bidrag till en mera patriarkalisk fattigvård och äfven inskränkte sig till blott smärre utgifter för folkskoleväsendet. Men, huru har icke nu fattigvårdstungan stigit? och den håller på att stiga till och med till en fordran på rätt till arbete. Huru hafva icke utgifterna för skolornas behof stigit? och huru mycket fordras slutligen icke på grund af den liberala tolkning, som gifvits åt kommunalförfattningens stadgande, att äfven för andra för kommunen nyttiga ändamål penningar må uttaxeras? Jag behöfver i detta sistnämnda afseende blott hänvisa på jernvägsanläggningarne. På grund af denna stigning af de kommunala utgifterna, hvilka äro i beständig tillväxt, komma dessa att blifva allt mer och mer betungande för hvarje enskild medlem af kommunen, och det är derför icke så underligt, om desse medlemmar söka skydd mot de intressen, som de föreställa sig skola komma att allt mer betunga dem, så att en verklig börda slutligen lägges på deras axlar.

De två skäl, jag nu anført, båda grundade på en *tillväxt*, göra det enligt min öfvertygelse till en nödvändighet att vidtaga den reform, som här är föreslagen. Då nu en reform i detta hänseende är nödvändig, blir frågan den: hvad bör Första Kammaren i dag göra? Man kan ju tänka sig, att flere lösningar af frågan äro möjliga; i det nu foredragna betänkandet föreligga flera olika förslag att välja på. Vi hafva den af herr Annerstedt m. fl. afgifna reservationen, vi hafva herr Nydahls motion, hvilken sönderstycker frågan, och vi hafva slutligen yrkandena om att ingen må rösta för mer än $\frac{1}{5}$ resp. $\frac{1}{10}$ eller $\frac{1}{20}$ af kommunens röstetal. Hvad beträffar herr Annerstedts och hans medreservanterns förslag, har jag deremot, att det synes mig allt för negativt. Det gifver ingen ledning åt regeringen. Det kan lika väl betydä, att Första Kammaren vill intet, som att den vill något, och jag anser stunden nu vara inne att gifva tydligt och klart besked.

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

Herr Nydahls förslag, hvilket sönderdelar frågan, kan hafva mycket berättigande, men jag vill för min del icke underskrifva detsamma i sin helhet eller dertill svara ja. Återstår slutligen den tredje utvägen, att bestämma sig för $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{10}$ eller $\frac{1}{20}$. I detta fall delar jag ordförandens i lagutskottet mening; jag finner icke någon grund, hvarför jag här skulle sätta den ena siffran eller den andra. Att bygga på 1871 års utredning synes mig omöjligt, då sedan dess inträffat dessa stora omkastningar med afseende å röstvärdena. Dessutom synes det mig icke heller, som om man skulle handla fullt klokt och med vanlig försigtighet, om man nu skulle fastslå en siffra, sedan regeringen förklarat sig vilja göra en utredning i frågan. Siffran måste blifva vald på måfå och kan, sedan vi fått utredningen, böra ändras och förkastas; den kan då blifva snarare ett hinder, ett hyende att lägga sig på, än något annat. Hufvudfrågan är, såsom jag redan förut betonat, att Första Kammaren i dag gifver regeringen svaret: "vi vilja följa regeringen i frågan till reformerande af den kommunala rösträtten på landet", eller "vilja det icke". För min del hyser jag den förhoppning, att Första Kammaren skall svara ja, men att kammaren med fullt förtroende skall till regeringen öfverlemnas att verkställa utredning i saken och på grund deraf framlägga det förslag, hvartill utredningen kan föranleda. För mig synes det icke finnas mer än ett sätt, hvarpå ett sådant svar kan lemnas, och det är genom att antaga en skrifvelse till Kongl. Maj:t. Det är väl sant, att en skrifvelse nu icke kan hafva någon reel betydelse, att den icke kan blifva något Riksdagens beslut, ty, såsom herr Hasselrot riktigt anmärkte, Andra Kammarens votum är nog klart, men den kommer att utgöra det svar, som enligt min tanke regeringen har rätt att få och att fordra, huruvida Första Kammaren vill vara med eller icke med om en reform af den kommunala rösträtten på landet.

På grund af hvad jag sålunda anfört anhåller jag, att Första Kammaren med afslag å de i ämnet väckta motionerna ville besluta att ingå till Kongl. Maj:t med en skrifvelse af den lydelse, att Riksdagen, som anser en begränsning af den kommunala rösträtten på landet böra ega rum, anhåller, att Kongl. Maj:t måtte för nästkommande Riksdag framlägga det förslag till sådan begränsning, hvartill den af Kongl. Maj:t anbefalda utredning kan föranleda.

Jag anhåller om proposition å detta förslag.

Friherre Gripenstedt: Utan att vilja bestrida, att en begränsning af den kommunala rösträtten på landet är påkallad, kan jag dock icke biträda lagutskottets förslag liksom icke heller herr Hasselrots reservation. Jag finner båda alltför summariska, och i visst afseende går lagutskottets förslag för långt. Hvarken detta eller herr Hasselrots reservation äro enligt min åsigt egnade att undanrödja anledningen till det missnöje, som förefinnes, hvarför jag tror, att belåtenheten skulle blifva af kort varaktighet, bland dem som nu påyrka en reform, om lagutskottets förslag

antoges, och ingen blifva nöjd, om den nämnda reservationen gillades. I de kommuner, der missnöje med den kommunala rösträtten råder, kan detta förhållande hänföras till två orsaker — antingen den, att utskylderna blifvit för höga, eller också den, att vid kommunala val icke tillbörlig hänsyn tagits till flertalets önskningsar, utan öfversitteri gjort sig gällande. Hvad den första af dessa orsaker beträffar, så tror jag, att en enskild jordegare eller annan inom kommunen bofast person sällan gjort sig skyldig till missbruk, enär han dertill är alltför solidarisk med kommunen. Ett bolag, hvars aktieegare äro spridda på andra håll, kan deremot hafva andra intressen, så att säga, för dagen, och håller bolaget företrädesvis på dessa intressen gent emot kommunen, kan missbruk ske. Nu finnas ju visserligen korrektiv mot kommunens betungande, åtminstone för längre tid, i det nemligen Kongl. Maj:ts fastställelse erfordras å beslut om upptagande af lån, staldt på längre återbetalningstid än två år samt Konungens befallningshafvandes godkännande kräves för att gifva gällande kraft åt beslut, hvilka afse påläggande af utgifter, som erfordra uttaxering för längre tid än fem år. Men dessa korrektiv hafva ej visat sig effektiva och omintetgöra icke behovet af en ändring i rösträtten. Nu vill jag visserligen icke motsätta mig, att för den enskilde kommunalmedlemmen något röstmaximum fastställes, men anser dock hufvudsaken vara att få upphäfd eller förändrad den bolag nu tillkommande samfälda rösträtt, i synnerhet som denna rätt knappast kan anses stå i öfverensstämmelse med nuvarande 13 § af kommunalförordningen. Det heter der, att ingen må på grund af fullmägt föra talan eller utöfva rösträtt för mer än en röstberättigad. Då bolaget består af flera aktieegare, kommer emellertid den, som för bolagets talan, att utöfva rösträtt för flere, det kan icke förnekas. Men ytterligare en oegentlighet tillkommer. En utlänning eger lika litet som ett utländskt bolag någon rösträtt alls. Men om bolaget består af så godt som uteslutande utländska aktieegare, får det dock, om det blott till namnet är svenskt, utöfva rösträtt för hela sitt fyrktal. I afseende på den rösträtt, som bör tillkomma bolag, sluter jag mig i det närmaste till den uppfattning, som af herr Nydahl framhållits i hans inom Andra Kammaren väckta motion.

Men äfven i ett annat fall närmar jag mig herr Nydahls ståndpunkt, nemligen i fråga om kommunala val. Från sitt förslag derutinnan om rösträtt enligt hufvudtal undantager herr Nydahl val af landstingsmän eller deras valmän och anser dessa val fortfarande böra ske efter ekonomisk rösträttsgrund. Häri instämmer jag, men då han föreslår rösträtt efter hufvudtalet för alla öfriga val, så tror jag detta möjligen vara för långt gånget. Jag anser icke alla val böra ske efter denna princip, men tror dock, att densamma kan utsträckas till flera fall än nu, då den gäller endast vid val af nämndemän och godemän vid egodelningsförrättningar. Jag hade naturligen helst sett, att skrifvelseförslaget affattades i den rigtning, jag nu angifvit, men då jag hoppas, att dessa synpunkter i alla fall komma att beaktas, yrkar jag bifall till herr Tamms skrifvelseförslag.

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

Herr Pettersson, Fredrik Emil: Utan att vilja gifva frågan de storartade dimensioner, som en föregående talare gjort, tillhör jag likväl dem, hvilka anse en begränsning af den kommunala rösträtten vara högeligen önskvärd. Då de nu föreliggande förslagen tyckas utmytna i vare sig herr Hasselrots reservation eller herr Tamms skrifvelseförslag ber jag få tillkännagifva, att jag är mest tilltalad af herr Hasselrots reservation, enär denna innebär en verklig förändring *nu*, medan deremot skrifvelsens antagande skulle undanskjuta frågan till en aflägsen och mer eller mindre oviss framtid. Jag inser väl att, om kammaren beslutar en skrifvelse i enlighet med herr Tamms förslag till Kongl. Maj:t, kammaren äfven är beredd att draga konsekvenserna deraf, när frågan åter förekommer. Men om i det lagförslag, som deraf blefve en följd, hänsyn skall tagas till de önskemål, hvilka af reservanterne och andra talare frambållits angående bolags rösträtt m. m., så fruktar jag, att deri komma att spela in så många intressen, att frågans snara lösning deraf ovilkorligen försvåras. Frågan är i sitt enkla skick svårlöst nog, då den ju uppnått mer än myndighetsåldern och man ändå icke kommit så långt, att man blifvit ense om att någonting bör göras.

Den förste ärade talaren anförde såsom skäl till att icke någon åtgärd nu borde vidtagas, att utredning borde föregå alla lagförslag. Jag vill med afseende härå fästa uppmärksamheten på, att de siffror, som 1871 utarbetats af statistiska centralbyrån, innebära en ganska god utredning. Dessa siffror kunna väl synas något åldriga, och man kan invända, att sedan dess kunna de då rådande missförhållandena å många orter hafva utjemnats, hvadan en begränsning alltså ej är af behovet påkallad, men i så fall må den åsyftade lagbestämmelsen gälla såsom "ett gif akt" för att icke enskild man eller bolag kan framdeles tilltvinga sig allenastyrelsen i kommunala angelägenheter. Man har vidare sagt, att siffran $\frac{1}{5}$ vore en siffra, tagen på måfå. Jag vågar dock påstå, att denna siffra är alltför mycket debatterad under föregående riksdagar och har alltför mycket ådragit sig gillande och uppmärksamhet, för att förtjena så benämnas. Skulle nu emellertid Riksdagen aflåta den ifrågasatta skrifvelsen, hoppas jag, att det derutur framgående lagförslaget går i sådan riktning, att det kan tillvinna sig sympatier och framgång icke blott i denna, utan äfven i Andra Kammaren.

I frågans nuvarande läge, anser jag, som sagdt, ett antagande af herr Hasselrots reservation vara bäst egnadt att befordra frågans lösning, och yrkar jag därför bifall härtill.

Herr Boström, Filip: Jag skall först be att få tillkännagifva, att hvarje gång, jag deltagit i behandlingen af denna fråga, jag röstat för en inskränkning i den kommunala rösträtten.

Innan jag öfvergår till bemötande af några af de skäl, som anförts mot en sådan inskränkning, anhåller jag att som min mening få uttala, att det är politiskt klokt att vidtaga en sådan förändring. Jag behöfver knappast fästa kammarens uppmärksamhet på, att medkammaren är efter år utan egentlig menings-

skiljaktighet varit med om att föreslå en förändring i den kommunala rösträtten. Jag ber vidare få nämna, att bakom denna Andra Kammarens mening står den allmänna opinionen i landet, hvilken mer och mer befast sig i afseende å nödvändigheten att vidtaga denna förändring. Hvad Andra Kammaren beträffar, tror jag icke det är klokt att gång efter annan afslå dess fordringar. Ty sådana frågor kunna komma, då sammanstående beslut af båda kamrarna äro för landets välfärd af den allra största betydelse, och jag vågar tro, att, om föreliggande fråga afslås, kommer en sådan sammanslutning i viktiga frågor att blifva allt svårare och svårare att genomföra.

Såsom skäl mot en inskränkning af den kommunala rösträtten anföres, att densamma blir godtycklig hvilken siffra man än föreslår, vare sig $\frac{1}{5}$ eller $\frac{1}{10}$ eller $\frac{1}{20}$. Särskildt har lagutskottets ordförande i sitt anförande vid sistlidne års riksdag skarpt betonat detta. Hvad godtyckligheten beträffar, så vill jag framhålla, att det icke är någon ny princip att begränsa rösträtt. Principen är tillämplad vid prestval samt inom städerna; den tillämpas i alla nya bolag, der röstmaximum föreskrifves. Jag anser således detta skäl mot röstmaximum icke kunna verka särdeles tyngande.

Man säger vidare, att, om man går in på en nedsättning i röstetalet, man kommer in på ett sluttande plan. Jag tror icke, att detta har någon fara. Jag finner icke något exempel på, att Första Kammarens bromsinrättning nekat att fungera, och jag är öfvertygad om, att den äfven framdeles kommer att verka, äfven om denna nedsättning sker. Jag tror således icke, att detta skäl kan vara allvarligt menadt.

Jag kommer nu in på frågan angående nedsättningens inverkan på denna kammares sammansättning, hvilken är den ömtåligaste frågan. Vid 1891 års riksdag uttalade herr Sjöcrona, som nu icke längre tillhör kammaren, den bestämda uppfattningen, att, om en nedsättning till $\frac{1}{5}$ skulle beslutas, detta skulle på intet sätt inverka på val af ledamöter till Första Kammaren inom det län han representerade, och han visade detta med tydliga siffror. Jag är för min del öfvertygad, att detsamma skulle blifva förhållandet äfven i andra län. Men jag går längre. Jag kan för min del äfven vara med om, att en nedsättning sker till en tiondedel. Det kan ju vara möjligt, att, om en sådan nedsättning beslutas, sammansättningen af ett eller annat landsting skulle så förändras, att det kunde inverka på val af ledamöter till Första Kammaren, men jag hemställer vördsamt, om detta kan innebära någon fara. Kan det sägas, att, om en eller annan ledamot här skulle få plats, som har något mer frisinnade åsigt än majoriteten och vågade uttala och förfäkta dessa, häraf skulle befaras, att kammarens skyldighet att bevara de konservativa elementen på minsta vis skulle äfventyras? Jag tror det icke. En numera af tiden, mycket ärad och högt saknad ledamot af denna kammare, landshöfding Bergström, uttalade för några år sedan, att det icke vore någon fara, om en socialist invaldes i Riksdagen. Då skulle man hafva tillfälle att visa ohållbarheten af sådana åsigt, och därför vore hans inval

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

icke farligt. Här kan det icke vara fråga om, att någon sådan skulle komma in. Jag anser därför, att någon fara ej förefinnes i detta hänseende.

Vid 1891 års riksdag har kammaren med en rösts öfvervigt förkastat förslaget om en sänkning i den kommunala rösträtten. Det förefaller då underligt, då man läser protokollen för året derpå, att deraf finna, att kammaren med 80 röster mot 32, som önskade en nedsättning, beslöt afslå hvarje ändring. Man måste ju säga, att det ser underligt ut för Andra Kammaren, att Första Kammaren, utan att vidare skäl förebragts, kunnat komma till så olika uppfattning.

Af hvad jag sagt, framgår, att jag anser det af utskottets ordförande framlagda förslag alltför litet sägande. Jag skulle gerna vara med om herr Hasselrots reservation och äfven om lagutskottets förslag. Men då man vet, att frågan är under utredning af Kongl. Maj:t samt kammaren har för vana att ej fatta några definitiva beslut i frågor, som äro föremål för Kongl. Maj:ts utredning, så anser jag skäl ej förefinnas att i detta fall frånga denna kloka grundsats.

Jag anhåller därför att få förena mig i det af herr Tamm framställda yrkande.

Friherre Klinckowström: Så länge som jag varit ledamot i denna kammare, har jag, då denna fråga förevarit, ständigt förordat en nedsättning i den kommunala rösträtten. Jag har gjort det med full öfvertygelse om det rättvisa och billiga i att göra kommunallagarnes föreskrifter om själfstyrelse i kommunala angelägenheter till en sanning. Att så för närvarande icke är förhållandet, derom visar lagutskottets betänkande flera högst bedröfliga bevis. Jag behöfver här icke upprepa dessa. De förekomma i betänkanDET. Att en hjälp och en ändring nu är nödig, derom är jag fullt öfvertygad, och, så vidt diskussionen i kammaren hittills utvisat, ingifver den förhoppningen, att kammaren, då den definitiva uppgörelsen af denna viktiga fråga förekommer, icke skall vägra att något dela med sig åt kommunerna.

Jag skulle gerna för min del gå in på både en femtedels, en tiondels och en tjugondels inskränkning i den enskildes rättigheter i kommunalt hänseende. Man har erfarenhet, mine herrar, rörande en begränsning af den kommunala rösträtten för den större förmögenheten, icke allenast från förordningen om kommunalstyrelse i stad, enligt hvilken ingen får rösta för större antal röster än som svarar mot en femtiondedel af stadens hela röstetal, efter röstlängden, utan äfven från vårt grannland, Finland, hvilket med oss har de flesta samhällsinrättningar lika och der ingen får rösta i kommunala angelägenheter för mer än en sjettedel af röstetalet. Att hvarken den ena eller andra inskränkningen i detta hänseende visat sig ofördelaktig, det har ju praxis i många år bevisat. Det finnes således icke någon fara i detta hänseende. Det har förut af ett par talare blifvit berördt, att denna fråga är icke allenast en ekonomisk, utan äfven en politisk fråga rörande magtställningen

kamrarne emellan och den befarade förändringen i denna kammare, som man antager skola blifva följden af en förändring i rösträttsförhållandena inom kommunerna. Jag tror, att denna farhåga är fullkomligt oriktig. Men om kammaren skulle på denna grund envist vilja vidhålla det nuvarande tillståndet, så gifver ju, såsom här af betänkandet ses, herr Nydahls motion en lösning för tillfället, då deri undantagas från inskränkning i röstetalet efter fyrk val till landstingsman eller elektor för val af landstingsman. På det viset skulle Första Kammaren sauvera detta skäl för bibehållande af sin sammansättning, som kammarens majoritet tyckes så mycket hålla på, men som jag alls icke håller på. Hvad fara skulle väl också ligga deri, om i denna kammare invaldes några ombud af den stora samhällsklass, som dock är den viktigaste i landet, nemligen allmogeklassen? Vi räkna för närvarande tolf medlemmar af denna allmogeklass i denna kammare, och för några dagar sedan har en högt ansedd och vördad ledamot af denna kammare, som kammaren gerna lyssnar till, en representant på kronobergsbänken, lofordat denna samhällsklass såsom duglig och nyttig och samvetsgrann i uppfyllandet af sina åligganden. Jag är öfvertygad, att, om vi finge flera af denna samhällsklass på våra bänkar, vi kunde skatta oss lyckliga, ty den allmoge, som med Engelbrekt, Sturarne och Gustaf Wasa befriat Sverige från förtryckets ok, som följt Gustaf II Adolf på främmande stridsfält till årans höjder, som följt Karl den tolfte på hans krigarstråt och troget hållit ut, tills han föll vid Norges gränser och gifvit sitt blod med sådan offervillighet, att något sådant icke förekommer i något annat lands historia, den synes mig hafva full rätt att äfven i denna kammare erhålla plats för sina lagliga ombud för att diskutera om landets angelägenheter. För min del skulle jag gratulera kammaren att få flera dylika ombud, mycket hellre än de förnäma herrar, som stundom inväljas, och hvilkas samhällsställning beror af Konungens nåd, förtroendemän, hvilka Konungen kan skilja från deras tjänster utan dom och ransakning. Sådana män hafva svårt att uttala sina meningar i åtskilliga ömtåliga fosterländska angelägenheter.

Den reservation, som här framlagts af sex ledamöter af lagutskottet, finner jag, i likhet med en föregående talare, ganska beaktansvärd. Måhända vore det af aktning för regeringen klokt att afvakta resultatet af den utredning i ämnet, som nu pågår på regeringens befallning, på det att efter en sådan utredning ett beslut må kunna fattas, som blir beständande, men lika med herr Hasselrot anser jag, att ett bestämdt uttalande i frågan är nödvändigt, ty om äfven ett förslag sådant som det af herr Tamm framställda skulle blifva kammarens beslut, så kommer denna skrivelse likväl, så vidt jag kan se, såsom fattad och beslutad allenast af Första Kammaren, icke officiellt till Kongl. Maj:ts kuskap. Dertill fordras ju äfven Andra Kammarens medgifvande, och denna kammare kommer nog icke att gå in på en sådan skrivelse. Det är därför jag finner, att herr Hasselrots förslag skulle kunna i det af herr Tamm upplästa skrivelseförslaget införas, ty då

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

skulle möjligtvis, när frågan återkommer till lagutskottet, en sammanjemkning kunna ega rum och således komma till stånd en underdånig skrifvelse, som hunne ända fram till Kongl. Maj:t.

På denna grund vill jag icke uttala något bestämdt förslag, men jag hemställer till kammaren, om icke herr Tamms förslag till skrifvelse kunde i nämnda afseende förändras.

Herr Reuterswärd: Frågan om en inskränkning i den kommunala rösträtten på landet har, såsom man redan påmint, under de senare åren förevarit vid nästan hvarje riksdag, och denna kammare har ständigt afslagit dervid förekommande förslag dels med och dels utan diskussion och på i allmänhet goda grunder. Vi hafva nu fått den upplysningen, att Kongl. Maj:t står i begrepp att egna sin uppmärksamhet åt frågan för att åstadkomma en fullständig utredning, huru det skulle komma att gestalta sig, för den händelse en större eller mindre begränsning af den kommunala rösträtten genomfördes. Då frågar jag: när landet, såsom man säger, väntat så länge på att få någon förändring i denna författning, vore det icke då högst besynnerligt, om något definitivt beslut fattades af denna kammare, som i allmänhet visat sig mycket betänksam och framför allt icke vill på förhand gifva några löften och allra minst skriva till Kongl. Maj:t om en sak, hvaruti man ännu icke är ense, hvarken om huru långt man vill gå eller i hvilka delar man vill hafva en förändring. Här har man påstått, att den reservation, som främst är undertecknad af lagutskottets ordförande, vore blott negativ och intetsägande; jag undrar, om icke den skrifvelse, som herr Tamm föreslagit, är i lika hög grad negativ. Den innehåller endast, att kammaren säger sig vilja hafva en förändring, men den säger icke, *huru* denna förändring eller inskränkning skulle genomföras. Några talare hafva yrkat bifall till herr Hasselrots reservation; andre hafva sagt, att de skulle vilja vara med om en begränsning till $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{10}$ eller t. o. m. $\frac{1}{20}$, och hvar och en har yrkat på bifall till sin åsigt. Då säger man slutligen: oafsedt hvad Andra Kammaren besluter, låt oss taga begränsningen till $\frac{1}{5}$. Hvad blir då följderna? Andra Kammaren tager sannolikt $\frac{1}{20}$. Sedan har utskottet att sammanjemka de olika besluten; så kommer förslaget från utskottet, gående ut på $\frac{1}{10}$, men då det kommer inför kammaren, vill den icke antaga det. Hvad för nytta har då kammarens beslut om $\frac{1}{5}$ åstadkommit? Har man antagit det för att för stunden göra sig behaglig för Andra Kammaren eller någon annan storhet? Jag finner icke något skäl, hvarför kammaren skulle i onödan uttala sig i en sak, der man icke vet något positivt eller hvad man skall besluta förr än man fått en utredning. I allmänhet, då man skrifer till hvem det vara må, uttrycker man en bestämd önskan, i fall man vill hafva ett bestämdt svar, men här vill man skriva till Kongl. Maj:t utan att bestämdt kunna säga: det eller det önskar Första Kammaren. Jag undrar, mine herrar, om det kan vara så betydelselöst att just i denna fråga binda sig på förhand. Ty då kommunallagarne 1862 skrefvos och antogos, hade ingen af de få

bland oss, som då hade äran att vara ledamöter af ridderskapet och adeln, ehuru vi med varmt intresse omfattade denna författning och af den hoppades mycket godt för landet, någon aning derom, att på densamma skulle grunda sig hela vår representation samt dertill hörande författningar. Nu vill man ändra dessa lagar eller rättare sagdt icke ändra dem, utan kringskära dem, icke genom en grundlagsförändring, utan genom en författning, som af Kongl. Maj:t utfärdas. Jag hemställer, om det skulle vittna om den betänksamhet, som man har rätt att fordra af Första Kammaren. Hafva vi rätt, mine herrar, att i en hastig vändning och i ett ögonblick af förtjusning öfver en eller annan frågas lyckliga utgång utan besinning taga en begränsning af den kommunala rösträtten till $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{10}$ eller $\frac{1}{20}$ med eller utan inskränkningar och bestämmelser för öfrigt? Det skulle högeligen förundra mig, och jag skulle mycket beklaga, om kammaren helt oförmodadt hade fått en sådan fysionomi.

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

En ärad talare, grefve Hamilton, talade om att för den, som ej egde mer än 100 kronors kapital eller inkomst, spelade några öre samma roll som 1,000 kronor för den, som egde 100,000 kronor. Jag erkänner, att han hade rätt i hvad han sade; jag är fullkomligt ense med honom deruti, att jag, lika litet som han, önskar något envälde vare sig inom landtkommunerna eller i något annat hänseende, men jag önskar icke heller, att folk, som föga eller intet bidraga till kommunens utgifter, få derom besluta, under det att den, som med $\frac{9}{10}$ skall betala för ett ändamål, som han ej gillar, icke får annat än med en begränsning till $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{10}$ eller $\frac{1}{20}$ af samtliga röster hafva sitt ord med i frågan. Jag säger, att denna fråga är så grannlaga, att den tål väl vid att Kongl. Maj:t noga begrundar densamma och med omsorg drager sina slutledning, då utredningen tillkommit.

Jag går, som sagdt, in på grefve Hamiltons ofvan anförda påstående angående beskattningens känbarhet för den mindre bemedlade, men jag får på samma gång säga, att det icke är på landet, som kapitalister med hundratusentals kronor i allmänhet slå sig ned. De draga sig hellre till städerna, der de hafva det bättre och trefligare. Man torde äfven påminna sig, att den skattskyldige på landet i allmänhet icke beskattas efter hvad han eger, utan efter taxeringsvärdet å egendomen, som ofta är in-tecknad till $\frac{9}{10}$ eller kanske öfver dess värde. Jag läste nyligen i en morgontidning en uppgift om ett bolag, som på grund af hög beskattning — taxeringen hade höjts från 25,000 till 50,000 kronor — blifvit tvunget att lägga ned rörelsen. Det finnes visserligen taxeringsnämnder, pröfningsnämnder o. s. v., hos hvilka man kan klaga, men det går dock merendels i samma riktning som i det nu nämnda fallet. Jag vill härmed endast hafva sagt, att det finnes skäl, som icke så lättvindigt böra behandlas och att saken tål att ses från båda sidor. På samma gång vill jag icke på något sätt förneka, att icke möjligen en rättvis och billig begränsning kan ske, men jag vill icke redan nu uttala mig för något positivt förslag. Den

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

minsta förhoppningen ingifver mig förslaget om $\frac{1}{5}$, ty om Första Kammaren antager detta, kommer den Andra, såsom jag nyss sade, att besluta sig för $\frac{1}{20}$. Sedan blir lagutskottets sammanjemkningsförslag om $\frac{1}{10}$ af Första Kammaren afslaget — derom är jag alldeles öfvertygad —, och hvad får regeringen då veta om Riksdagens åsikter? Jag vågar fråga de herrar, som komma med dessa positiva förslag om den kommunala rösträttens begränsning till $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{10}$ eller $\frac{1}{20}$, om de gjort sig reda för hvad dessa innebära. Jag vågar säga, och jag hoppas, att de herrar jag vänder mig till icke taga detta såsom en ohöflighet från min sida, att herrarne icke hafva reda på huru det förhåller sig i landet. Det finnes icke en bland dessa herrar, som kan uppträda och säga: "Jag känner till hela förhållandet". Det enda, man med statistiken i hand kan säga, är: "så var det *då*, och i den kommun jag tillhör har det blifvit den och den förändringen, uppkommit det eller det förändrade förhållandet". Men det är icke en lag för de särskilda kommunerna, utan en författning gällande för hela riket, som här är i fråga, en lag af icke endast ekonomisk natur, ty numera, då nästan hela vårt statskick är grundadt på 11 § af kommunallagen, får man noga se till, att man icke rubbar denna grund, på hvilken en hufvudsaklig del af vårt statskick hvilar. Det är icke rätt att säga: det går väl i vår tid; de som komma efter oss må sedan sörja för sig sjelfve. Nej, mine herrar, hafva vi kommit in på det sluttande planet, som en talare nyss omnämnde, så är det icke alla, som äro så väl broddade som han och kunna stanna kvar på detta plan, utan det kommer att gå utför, och vi veta icke hvar det stannar. Då i denna stund så skilda yrkanden framställas som på $\frac{1}{5}$ och $\frac{1}{20}$, så måste man fråga: hvad vilja de, som yrka allt detta. Jag hoppas, att frågan ligger i goda händer, ty den ligger hos regeringen, och att regeringen skall låta sig angeläget vara att med största samvetsgrannhet sköta denna sak samt icke till Riksdagen framkomma med något förslag, som ensidigt går den ena eller andra kammarens önskuingar till mötes, utan så att säga ställer kyrkan midt i byn. Och då förslaget kommer in, hvilket kanske inträffar redan nästa år, då är det vi skola resonera samt komma öfverens om hvad som är billigt och rätt. Att nu besluta i saken, blefve kanske att stjelpa sju för att rädda tu, men då skola vi kunna få en lag, som är väl afvägd och väl motiverad; då, mine herrar, är tiden inne att fatta beslut, men icke nu, förskottsvis.

Herr Tamm yttrade, att frågan vore af den viktiga beskaffenhet, att den *måste* lösas. Det tror jag också, men att därför lösa densamma i år vill jag icke vara med om; icke förr än jag vet, hvilka oegentligheter som äro att afskaffa och hvilka förmåner som stå att vinna. Dessutom är det icke säkert, att man kan precis med våld taga denna fråga, ty så länge Första Kammaren vet att bevara sin rätt, hoppas jag, att hotet om revolution icke är så allvarligt menadt.

Samme talare har sagt, att det vore Första Kammarens pligt att gifva regeringen ett öppet svar angående kammarens åsikter

i frågan. Har då regeringen gjort någon fråga derom? Nej, visst icke, utan vi skulle svara i oträngdt mål.

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

Friherre Klinckowström anmärkte riktigt, att om vi besluta en skrivelse, komme Andra Kammaren sannolikt att taga utskottets förslag, och hvart skulle då denna skrivelse komma? Jo, i papperskorgen. Är det då mödan värdt att föra så mycket väsen för denna skrivelse. Säkert är, att icke komme den fram på den officiella vägen.

Man har talat så mycket om hvad politiken och klokheten bjuder i detta fall. Jag tycker om allt som är klokt, och icke minst det politiskt kloka, men hvad är politiskt klokt i förevarande fall? Jag vill alltid öppet och ärligt säga min mening, men icke kan man uttala sin mening, hvad det än må röra, förrän man vet, hvad man egentligen vill säga. För min del får jag säga, att, ehuru herr Nydahls motion här blifvit af en enda talare omnämnd, hvarvid han anmärkte, att den saknade betydelse för denna kammare, intet af alla förslag, som blifvit väckta, så mycket tilltalat mig som just detta. Ty det gifver åt kommunerna just så mycket, som man ville gifva dem, då kommunalförfattningarna skrefvos, och det är att sköta kommunens inre angelägenheter men icke att sköta politiken, och så länge jag lefver, kommer jag icke att rösta för något förslag, som rubbar grunden för vårt statskick. Man må gå så långt i begränsning som ända ned till $\frac{1}{20}$; om man finner det befogadt, så skall jag kunna gå in derpå, så vidt utredningen lemnar stöd dertill, men utan detta villkor skall jag icke gifva min röst för något förslag. Jag förmodar Första Kammaren skall hafva den själfbevarelsesdriften, att den ser till, att det icke blir samma valkorporationer, som nu, med all aktning för Andra Kammaren, finnas för denna senare. Frågan har visserligen en politisk betydelse, och min öfvertygelse är, att de fromma i landet icke vilja hafva in politiken bland de frågor, som af kommunerna skola behandlas, utan det är den pekuniära frågan, som här är bestämmande, så att icke en enväldsherre i kommunen må kunna tvinga af dem, som äro i kommunen bosatte, deras fattiga slantar. Detta är något, som icke bör få existera, men sättet att genomföra en förändring vet jag ännu icke.

På grund af hvad jag sålunda i mitt yttrande framhållit, kommer jag att rösta för bifall till den af herr Annerstedt med flere afgifna reservationen.

Friherre Barnekow: Den föregående talaren började sitt anförande dermed, att han sade, att denna fråga förekommit under många riksdagar, hvarvid den dels diskuterats, dels icke diskuterats. Jag skall bedja att få börja liksom han, men vi skilja oss deruti, att jag vid alla föregående tillfällen röstat för en förändring af nu gällande föreskrifter, under det antagligen den föregående talaren röstat emot en sådan. Det förefaller mig emellertid obestriddigt, att en fråga sådan som denna, hvilken ständigt återkommer, slutligen fordrar en lösning. Hafva vi icke haft exempel på huru dylika frågor slutligen blifvit lösta? Erbjuder icke grund-

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

skattefrågan ett sådant exempel? Den började helt beskedligt med förslag om aflösning, men sedan föreslogs afskrifning, nemligen på 37 år. Mine herrar, hurudan blef den slutliga lösningen? Samma personer, som icke velat vara med om en afskrifning på 37 år, måste beqvåma sig till en afskrifning på 10 år. Ett annat exempel erbjuder frågan om säterierna. Hur gick det dermed? Först talades om ersättning, i fall säterierna skulle åläggas samma skyldigheter som annan jordegendom, men frågan löstes slutligen i fullständigt radikal rigtning, utan att någon ersättning tillerkändes säteriernas innehafvare. Andra exempel finnas äfven, huru det gått med lösningen af frågor, hvilkas behandling uppskjutits, men slutligen måste företagas. Första Kammaren bör, såsom man säger, vara en återhållande magt, och det är äfven min uppfattning, men konsten är att vara konservativ med måtta och att veta, när man bör hålla igen och när man bör gifva efter. För min del tror jag, att en fråga, som kommit igen under 25 års tid och som enligt min åsigt verkligen har berättigade skäl för att blifva löst, förr eller senare måste lösas.

Den föregående talaren nämnde, att herr Tamms förslag skulle till sin betydelse vara lika negativt som den af ordföranden i lagutskottet m. fl. afgifna reservationen. Detta kan jag icke fatta, ty det är en betydlig skilnad mellan dessa båda förslag. Det talas i reservationen alldeles icke om hvad Riksdagen önskar, utan endast derom, att man, vid det förhållande att en utredning pågår, icke vill gå resultatet af densamma i förväg. Men genom antagandet af herr Tamms skrifvelseförslag skulle kammaren bestämdt uttala, att den önskar en inskränkning af den kommunala rösträtten, och detta är en betydlig skilnad. Vidare finner man, att herr Annerstedt, hvars namn står främst under reservationen, förra året anförde, att han vore absolut emot alla förändringar af den kommunala rösträtten hvad enskilda personer beträffar, och jag tror icke, att det här är tillräckligt att endast nämna bolagens rösträtt såsom något, hvarest en inskränkning skulle kunna förekomma. Då herr Annerstedt står som den främste bland reservationerna, innebär detta, att reservationen får tolkas med tillhjälp af hans yttrande förra året, och han har då endast gjort undantag i fråga om bolags rösträtt.

Om $\frac{1}{5}$ antoges här i kammaren såsom lämplig gräns för denna rösträtt, kan det tagas för afgjort, att Andra Kammaren skulle bestämma den till $\frac{1}{20}$, och under sådana förhållanden måste det af lagutskottet framställda sammanjemkningsförslaget gå ut på $\frac{1}{10}$, men jag har icke den ringaste anledning till den förmodan, att Första Kammaren redan i år skulle antaga $\frac{1}{10}$. För min del står jag på samma ståndpunkt som greffe Hamilton och skulle gerna redan nu vilja yrka bifall till lagutskottets hemställan, men jag tror icke, som jag redan påpekat, att detta denna gång skulle leda till något resultat. Mot herr Tamms skrifvelseförslag har anmärkts, att om detsamma antoges af Första Kammaren, skulle den Andra sannolikt i alla fall antaga en begränsning till $\frac{1}{20}$, "hvarigenom", sade den föregående talaren, "ingen sammanjemkning kunde ske,

utan förslaget blefve kastadt i papperskorgen, och regeringen finge officiellt aldrig veta något derom". Det är sant, att någon officiel underrättelse om Första Kammarens beslut i så fall icke komme till regeringen, men jag kan icke tänka mig annat, än att regeringen i en så viktig fråga tager reda på hvad som passerar i kammaren, och den torde då kunna se, att denna fråga under mer än 25 år hvarje år förevarit till behandling, samt att Första Kam-maren envist afslagit densamma rörande förslag. Men antages herr Tamms skrifvelse detta år, skall regeringen finna, att Första Kam-maren ändrat sig, samt uttalat sig för nyttan och behovet af en inskränkning, en omständighet, som dock torde hafva något att betyda. Och dessutom finnas regeringens ledamöter här närvarande under diskussionen. Man säger, att det skulle vara en förolämpning mot regeringen att nu gå in med en skrifvelse, så-dan som den föreslagna. Men jag tager för gifvet, att, om rege-ringens här närvarande ledamöter skulle anse den som en föro-lämpning, de skulle gifva detta till känna. Jag tror, att om kam-maren antager förslaget, sker det i afsigt att gifva regeringen ett stöd och för att säga hvad kammaren vill i denna fråga.

Att för öfrigt kammaren besluter en sak det ena året och en annan det andra, är en naturlig följd deraf, att det konservativa elementet står emot så länge som möjligt, men gifver efter, då den anser sådant vara nyttigt och nödigt.

Den siste talaren anmärkte mot herr Tamms förslag, att man borde stå emot i det längsta; det blefve i alla fall icke någon revolution af. Jag befarar icke heller något sådant, men tror dock, att en förändring i de kommunala rösträttsförhållandena just nu lämpligen borde ske. Vi lefva lyckligtvis i ett ofantligt hygg-ligt och stillsamt land, ännu hafva vi icke hört talas om hvarken några bomber eller dynamitpatroner, men det är därför icke skäl att genom onödigt motstånd framkalla missnöje. Är jag landt-man och resonerar sålunda: har denna byggnad stått i min fars och farfars tid, så står den nog äfven i min, och slår så icke spik i vägg, till dess alltsammans ramlar ned och jag begravdes under spillrorna, så är jag oförståndig, och så anser jag äfven den per-son vara, som ej aktger på tidens tecken.

Af hvad jag här yttrat torde framgå, att jag, liksom flere föregående talare, anser herr Annerstedts reservation innebära för litet. Jag tror det dock på samma gång vara omöjligt att nu här i kammaren åstadkomma ett beslut om en bestämd gräns, vare sig $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{10}$ eller $\frac{1}{20}$, hvarmed man ville inskränka den kommunala rösträtten, men då jag önskar och hoppas, att För-sta Kam-maren skall göra ett bestämdt uttalande i frågan, an-håller jag, herr talman, om bifall till det af herr Tamm fram-ställda förslaget.

Herr Nyström, Carl: För min del är jag benägen för en reduktion af den kommunala rösträtten så, som det i det följande skall visa sig, och skall icke behöfva tvingas till en medverkan i den vägen af några för sjelfva saken fullkomligt främmande skäl.

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

Det skall för mig vara bestämmande, att oegentligheter finnas på många områden för den kommunala rösträttens tillämpning, och för min ringa del skall jag gerna vara med om att bortarbeta dessa. Jag har alltså icke den ringaste anledning att motsäga hvad herrar Tamm och Barnekow m. fl. yttrat i frågans realitet, men oakadt jag står på denna ståndpunkt, kan jag aldeles icke vara med om den ifrågasatta skrifvelsen, och detta af följande anledning. Det förnämsta skälet är naturligen detta, att så nyligen som förliden onsdag hans excellens statsministern meddelade icke blott den upplysningen, att utredning är inledd, utan äfven den förklaringen — detta, under förutsättning att tidningarne refererat riktigt — att Kongl. Maj:t anser en förändring i nu gällande bestämmelser önskvärd. Skulle skrifvelsens egentliga innebörd vara den att uppmana Kongl. Maj:t till handling, synes den mig skäligen meningslös. Ty icke ligger det någon mening i att gå till en regering, som förklarar sig vilja göra något i saken, och säga: "Var god och gör något i saken". Sådant skulle till och med möjligen kunna tydas såsom ett tvifvel om regeringens allvarliga afsigter och energi att genomföra hvad den sagt vara dess syfte, men derom är ju icke tal, åtminstone icke bland dem, som mer eller — numera måhända — mindre egentligt bära namnet af regeringsmajoritet.

Skulle åter skrifvelsens egentliga innebörd vara den, att man vill förpligta sig att under alla omständigheter bifalla något, utan att specificera hvad detta något egentligen innefattar, så är skrifvelsen farlig, ty att på detta sätt förpligta sig till något obestämdt är en föga rådlig och understundom ganska vådlig sak. Man skall i allmänhet icke förpligta sig till att göra något, som man icke har närmare reda på. Såsom herr Annerstedt sagt, är detta sätt, att först gå med på ett beslut och sedan taga utredningen, sådan den kan utfalla, icke något naturligt tillvägående.

Herr Tamm sade, att regeringen hade rätt att fordra ett klart och bestämdt besked i frågan från Första Kammaren. Den ärade talaren har nog bättre reda på regeringens önskingar och afsigter än jag, men jag vågar dock betvifla, att regeringen begär någon upplysning om Första Kammarens åsigter i en fråga, som hos regeringen ligger under utredning. Jag tror sålunda icke, att regeringen i sakens närvarande läge önskar få detta besked, och vi hafva därför icke heller någon anledning att på förhand gifva det. Jag anser det så mycket mer betänkligt att åtaga sig sådana allmänna förpligtelser, som det kunde inträffa, att det inkommande förslaget befundes oantagligt och blefve af Första Kammaren förkastadt. Kammaren finge då uppbara onda ord af tvenne anledningar: först därför att den förkastat förslaget och för det andra därför att den brutit ett gifvet löfte, jag menar detta allmänna, obestämda löfte, som den föreslagna skrifvelsen skulle innebära, och det sista klandret kan vara onödigt att utsätta sig för.

Jag är, som sagdt, icke med om en skrifvelse, men dermed är ingalunda sagdt att jag hör till dem, som ingenting vilja göra.

Öfver hufvud taget har man här i dag icke så mycket att skilja mellan reformens vänner och reformens motståndare, utan snarare mellan tvenne grupper, af hvilka den ena är benägen för den ifrågasatta skrifvelsen, under det att den andra anser, att samma mål bättre och riktigare främjas genom bifall till den af herr Annerstedt m. fl. afgifna reservationen. Det är således uti denna jämförelsevis obetydliga sak som skilnaden ligger.

För min del skulle jag ifrigt hafva önskat, att nyssnämnda reservanter gått ett steg, till och med ett ganska långt steg, utöfver det dock ganska tydliga medgifvande, som innehålles i reservationen. Jag skulle hafva önskat, att man icke inskränkt sig till att tala om bolagens rösträtt, utan att man utvidgat området till något, som jag för korthetens skull tillåter mig benämna "lösfyrken", hvarmed jag då menar sådana skatteföremål, som i en kommun förekomma och när som helst kunna derifrån försvinna, sedan de dock under sin korta tillvaro haft tillfälle att utträtta åtskilligt. En sådan tillfällig röstöfvervigt kan nemligen verka ofördelaktigt på tvenne sätt. Såsom redan herr Tamm framhållit och såsom äfven jag erfarit, kan densamma motverka eller alldeles hindra nyttiga och nödiga samt allmänt önskade åtgärder, som befolkningen i öfrigt skulle hafva gagn af, eller också kan, hvilket är ännu farligare, detta slags röstöfvervigt under sin öfvergående magttid åläggga kommunerna bördor, som sträcka sina verkningar långt fram i tiden och fortfara att tynga kommunerna långt efter sedan den industri eller rörelse eller inkomst, som legat till grund för röstöfvervigten, försvunnit från skådeplatsen. De efterlemnade, mångåriga annuiteterna, som påtvungits kommunerna, skola i alla händelser bäras af jordegendomen, som icke kan flytta bort. Faran af att något sådant kan inträffa måste naturligtvis uppväcka missnöje och stora betänkligheter. Jag har i sjelfva verket under sista tiden förvissat mig om, att anledning till anmärkningar i den vägen mycket oftare förekomma, än man i allmänhet är böjd att antaga, att dessa missförhållanden, såsom herr Tamm framhöll, oupphörligen ökas och att i afseende på det lösa fyrktalet utan tvifvel något måste göras. I detta fall synas vi alla kunna blifva eniga. Men, som sagdt, vill man en ändring i detta missförhållande, är ej nog att hålla sig till bolagen, utan röstreduktionen måste gälla lösfyrken i allmänhet. Ty om t. ex. en fabrik med stor taxering utöfvar den beskrifna röstöfvervigten och derigenom åstadkommer nämnda betänkliga påföljder, är det för saken alldeles likgiltigt, om denna fabrik eges af enskild eller af ett bolag. Påföljderna blifva för kommunen i hvarje fall desamma, och nödvändigheten af en ändring är lika klar i båda fallen. Derför synes mig, som reformkrafven borde vändas icke endast mot bolagens, utan i allmänhet mot den lösa fyrkens röstöfvervigt, och då denna, såsom sagts, synes vara i stigande, bör man upptaga denna fråga så fort som möjligt och såsom en första insats i det förestående reformarbetet.

Att nu formulera ett yrkande, gående ut på ändring af eller tillägg till den nämnda reservationen, anser jag dock icke vara be-

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

höfligt. Jag tror, att man alltför väl kan läsa detta mellan raderna, om reservationen antages. Jag tror för visso, att regeringen utan särskildt beslut skall hafva sin uppmärksamhet fäst på detta, som mig synes, viktiga ärende och skall veta att gifva det den pröfning som vederbör, utan att särskildt yrkande derom behöfver framställas.

Första Kammaren torde aldrig hafva gått så långt i medgifvande som i den nuvarande reservationen. Det är mycket mer än ett halft löfte. Vill man i detta underförstå hvad jag nu antydt, så mycket bättre, och ändamålet skall då vinnas på ett naturligare och mindre farligt sätt än genom antagande af skrifvelse-förslaget, som synes mig skjuta öfver målet.

På grund af hvad jag anfört, tager jag mig friheten att yrka bifall till den nämnda reservationen i förhoppning att den skall förstås så, som jag tillåtit mig framställa.

Friherre Klingspor: Såväl i förevarande motivering som då denna fråga eljest förekommit, har kraftigt betonats, att det är den dominerande rösträtt, som utöfvas af en enda person, som är så förhatlig och som man vill försöka få bort. Jag har på grund deraf studerat samma källor, hvarur den utredning är hemtad, som ligger till grund för utskottets yrkande i saken, nemligen siffrorna från 1871. Jag har sett noga efter, i hvad mån detta kan vara förhållandet — huruvida det är någonting så förskräckligt, att en person har öfvervägande kommunal rösträtt. Som vi finna af betänkandet, eger detta rum i 54 af rikets landtkommuner. Af dessa 54 kommuner är det icke mindre än 12, der den dominerande rösträtten är bestämd af en person, som har mindre än 1,000 fyrk. Detta är förmodligen ytterst små kommuner, der den dominerande rösträtten innehafves af en jordegare, hvars egendom taxeras i 100 à 150,000 kronor, och kunna sålunda lemnas ur räkningen. Återstående 42 kommuner, der en person utöfvar den dominerande rösträtten, äro sålunda fördelade: Skaraborgs län har de flesta nemligen 8. Derefter kommer Upsala län med 7, Malmöhus län 6, sedan Stockholms, Södermanlands, Kristianstads län med hvarterdera 3, Elfsborgs och Vermlands län med hvarterdera 2. Sedan kommer en på hvarterdera af Jönköpings, Gotlands, Blekinge, Hallands, Vestmanlands, Kopparbergs, Gefleborgs och Västernorrlands län. Detta är den förfärande grad, hvori den öfvervägande rösträtten af en person utöfvas inom sistnämnda 8 län enligt 1871 års statistik, och bland de öfriga länen står, såsom jag nyss nämnde, Skaraborgs län främst med 8 kommuner. Det torde väl ingen kunna säga, att en sådan rösträtt kan utöfva något, ännu mindre något skadligt inflytande ur politisk eller kommunal synpunkt.

Det har framhållits vådan af att en person såsom stor fyrkägare skall kunna ådraga kommunen dryga utgifter mot minoritetens önskan. Jag har tillåtit mig granska dessa siffror för Skaraborgs län, efter de röra mig närmast, och jag har fått reda på 7 af dess

nyss nämnda 8 kommuner. Af dessa är det en, som domineras på grund af inkomstfyrk. Sedan är det två, Tidaholm och Nykyrka, som domineras på grund af lösfyrok. Derefter komma fyra kommuner, nemligen Edåsa, Njurum, Ofva och Tådene, i hvilka förekommer dominerande rösträtt på grund af större fastigheter. Hela fyrktalet inom dessa jordbrukande kommuner är omkring 1,540, fyrk, högst 3,600. Man rör sig således med mycket små siffror, och det dominerande röstetalet är i regeln icke synnerligt mycket öfver hälften af kommunens röstetal, och då förefaller det som ett hugg i luften att yrka minskning till $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{20}$, när jag vågar säga att vid *minsta* jemkning af rösträtten nuvarande innehafvare icke skulle få behålla sin nuvaraande dominerande rösträtt.

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

I fråga om utdebiteringen per fyrk har jag i 1891 års statistik tagit reda på siffrorna för dessa kommuner. Den går i en till 15 öre pr fyrk, i en till 16 öre, i två kommuner till 25 öre, i en kommun till 28 öre. Sedan kommer en stor industriplats med 33 öre och slutligen en liten kommun, der utdebiteringen pr fyrk går upp till 56 öre. Således se vi, att i de flesta af dessa kommuner debiteringen håller sig nere mellan 15 och 33 öre per fyrk. I regeln hålla sig siffrorna annars uppe vid 50 å 60 öre och ända upp till en krona per fyrk i de flesta andra kommuner inom de härads, der nyss nämnda kommuner äro belägna, hvilket visar, att den dominerande rösträtt, som innehafves af jordegare och industriegare, har på det sätt användts, att kommunens beskattningsfyrok blifvit så mycket skyddad som någonsin. Något missbruk i det fallet har icke egt rum.

Grefve Hamilton nämnde, att det nuvarande förhållandet skulle vara en kränkning af det allmänna rättsmedvetandet. Jag frågar, om det icke är en större kränkning af det allmänna rättsmedvetandet, om en person, som betalar mer än tre fjerdedelar af en kommuns utgifter, icke skall hafva större rösträtt än någon af hans aflönade biträden på egendomen. Hvem kan för öfrigt på förhand säga, hvilka konsekvenserna af en begränsning skulle blifva?

Här har talats om, att Andra Kammaren gång på gång voterat för detta. Men denna omständighet bör icke väga synnerligen tungt i vågskålen. De 80 stadsrepresentanterna i den kammaren stå alldeles utom frågan och hafva antagligen icke satt sig in i den mycket krångliga fyrktalsberäkningen på landet, och ett flertal af de öfriga ledamöterna i samma kammare anse sig säkerligen af begränsningen temligen oberörda och spekulera på ökad inflytande. Men om det skulle lyckas att få igenom denna stora begränsning, skulle möjligen i många kommuner hemmansegarnes magt förminska, och det blefve kanske då helt andra, som komme att bestämma inom kommunen. Det är åtminstone min åsigt. Jag är fullkomligt förvissad, att denna sak kräfver en mycket omsorgsfull utredning.

Om man vidare jemför förhållandena 1891 med 1871, skall man finna att 1871 års statistik absolut icke kan läggas till grund för

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet
(Forts.)

någon som helst anordning af rösträttsförhållandena. I regeln har jordbruksfyrken icke ökats i någon nämnvärd mån. Det finnes till och med ställen, der den gått tillbaka. Deremot har den s. k. lösa fyrken ökats på ett alldeles otroligt sätt i många delar af vårt land. Den har ökats derhän, att då jordbruksfyrken 1886 utgjorde inom hela landet 60,7 %, nedgick den 1891 till 55,4 %, då deremot den lösa fyrken under samma tidsperiod stigit från 39,3 % till 44,6 %. I likhet med herr Tamm ber jag att få framhålla, att den s. k. lösa fyrk, som under de sista åren tenderat att stiga i så otroligt hög grad, i viss mån utgöra en fara för kommunerna.

Som jag förra året hade äran att nämna, kan jorden icke undandraga sig den beskattning, som en kommun pådragit sig, under det att industrien kan läggas ned och kapitalisten kan flytta bort. De kunna hafva åsamkat kommunerna stora utgifter, som stanna kvar, när deras inkomstfyrk är borta, och då faller hela beskattningen på jorden. Uppstår en större industri i en kommun, är det den största fara, att en hop löst folk drager in i kommunen för att få arbete, under det att jordegaren i regeln är mån om att akta sig för annat folk än det, som lemnar trygghet att blifva ordentligt arbetsfolk och icke falla fattigvården till last. Hvarje jordegare vet, att skolväsendet och fattigvården draga de drygaste utgifterna, och skolväsendet och fattigvården hotas mest af dessa industriernas stora kraf. Att industrier kunna i betydlig mån hjälpa upp jordbruket, då de utveckla sig på ett sundt sätt, är otvifvelaktigt. Det är jag den förste att erkänna, och jag vill icke på något sätt bryta stafven öfver industrierna. Jag anser det vara en lycka för landet, att industrier uppstå. Men en annan sak är, om i en temligen stor kommun uppstår en industri med dominerande fyrktal och helt andra intressen, än jordegarnes inom kommunen. Dessa måste känna sig illa berörda af detta dominerande röstetal hos en person, som icke på något sätt är solidarisk med deras förra intressen. Sådana industrier hafva uppstått, som vi sett, såväl i Norrland som på senare tider i Skåne och på andra håll, och granskar man yttrandena i ämnet från Andra Kammaren, tror jag att man kan säga, att ehuru rösträttsfrågan länge varit på tapeten, är det egentligen på senaste tiden, som den blifvit mera pressande, och detta står naturligtvis i samband med dessa ökade oegentligheter, som härleda sig från de lösa fyrkens hastiga stigning.

Man kan tänka sig en begränsning af fastighetsfyrken och den lösa fyrken på olika sätt. Derpå har man ett exempel från rösträtten vid prestval. För att personligheten så mycket mer skall få göra sig gällande är rösträtten för jordbruksfastighet der begränsad till $\frac{1}{5}$ och för andra beskattningsföremål till $\frac{1}{50}$ af församlingens hela fyrktal. Således hafva vi redan i våra författningar olikhet i afseende på utöfvandet af rösträtten för olika rösteföremål. Att i vidsträcktare mån göra personligheten gällande är icke tänkbart och skulle kunna medföra stora orättvisor i tillämpningen. Om jag såsom egare till en stor egendom i en liten kommun eger hela kommunen förutom ett par löntagare, såsom

presten och klockaren och kanske en "fjerdedelsbonde", finnes det någon rättvisa uti att sätta deras rösträtt lika med min? Eller skall jag behöfva muta mina egna tjenare att understödja mig för att någorlunda hålla mig skyddad för andra inflytelser, som skulle kunna på ett för mig synnerligt kånbart sätt göra sig gällande? Jag tror, att det är orätt att säga, att det bevisar bristande tillmötesgående från Första Kammaren att icke vilja acceptera de för kammaren oantagliga förslag, som genomdrifvits i Andra Kam-maren.

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

Herr Hasselrot omnämnde, att statsrådet Lagerstråle i en reservation betonat det origtiga uti att en jordegare kunde få dominerande rösträtt.

Enligt komiterades utlåtande ansågo de, att sagda olägenhet i hufvudsak afhjelpes genom den arrendatorerna i lagen tillförsäkrade rösträtt. Vid den tidpunkten funnos ännu större jordbruksegendomskomplexer än nu, och ett jemförelsevis mindre antal arrendatorer än nu, men ändock fann man sig icke befogad att ingripa djupare, utan fastslog, att rättigheter och skyldigheter skulle stå i förhållande till hvarandra. Rösträtten bestämdes förut uteslutande efter hemmantalet, och det står till och med aldeles tydligt uttaladt, att industrier på landet i allmänhet kunna anses baserade på jordbruket såsom hufvudnäring, hvarför man fann sig icke böra tillerkänna dem någon som helst rösträtt. Så var det i början. Nu har man kommit till ett helt annat resultat i afseende på dessa lösa fyrkar, som kommit så förqväfvande öfver fastighetsfyrken, att ropen på begränsning blifva allt starkare. Af sista statistiken finner man en kommun Herjeådalen, som ökats med 250,000 fyrk på grund af någon eller några industriella anläggningar, och det finnes andra kommuner, der jordbruksfyrken utgör cirka 8,000, under det den lösa fyrken på 20 år stigit med 150,000. Inför sådana siffror måste man häpna, och man måste medgifva, att något bör göras i jordegarnes intresse.

Då jag är fullkomligt förvissad, att regeringen kommer att taga dessa saker i sorgfälligt skärskådande, kan jag icke anse en skrifvelse vara lämplig; och då det vore alltför illa, om man framkallade förändringar, som kunde skapa nya missförhållanden, större än de närvarande, kommer jag för min del att rösta för reservationen, som helt enkelt angifver, att saken är under sorgfällig behandling och att regeringen tagit den under sitt hägn.

Herr Billing: En ärad talare har uppmanat kammaren att betrakta och behandla denna fråga alldeles fristående utan att låta sig påverka af hänsyn till andra spörsmål. Det har också från olika håll, om icke under diskussionen så annars, framkommit, att det beslut, som i onsdags fattades i Andra Kammaren, skulle inverka på Första Kammarens beslut i nu föreliggande ärende. Jag vill inledningsvis säga, att hvarken sagda beslut har satt mig i något särskildt godt humör, så att det skulle inverka på mig, men icke heller den dagens diskussion och hvad dervid framkommit angående Första Kammarens aflösning eller afskrifning i af-

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

seende på bevillningsrätt, satt mig i något särskildt misshumör, så att jag deraf skulle låta bestämma mig.

Den, som med någon uppmärksamhet följer lifvet omkring sig, och ännu mera den, som studerar historien, gör ofta den observation, att frågor, som icke i och för sig hafva så öfverväldigande praktisk betydelse, dock kunna på grund af allehanda omständigheter, som egentligen ligga utanför dem sjelfva, få en mycket stor och dominerande betydelse. Det synes mig, som om detta gälde också det nu föreliggande spörsmålet. Jag tror icke, att det, i och för sig sjelft, i praxis har visat sig vara så öfvermåttan viktigt. Jag tror icke, att den kommunala rösträtten, såsom den hittills varit fördelad, har ledt till så härresande följder. Om detta medgifves får väl också å andra sidan medgifvas, att denna fråga nu, genom allehanda tillstötande omständigheter, verkligen vuxit ut till en stor fråga, der man bör taga hänsyn till sådana faktorer, som icke ligga inneslutna i frågan i och för sig sjelf.

Det har blifvit sagdt, att då Första Kammaren så många gånger förut afslagit yrkandena på en begränsning af den kommunala rösträtten och nu ingen särskild anledning föreligger till att ändra denna ståndpunkt, så borde kammaren stå fast vid sitt så många gånger uttalade beslut. Gent emot detta ber jag få erinra om en oemotsäglich sak, som inträffat, och det är den, att ett år förflutit, sedan Första Kammaren sista gången behandlade denna fråga.

Det är något rätt märkligt i det faktum, att saker mogna här i världen. Det är så många omständigheter, som bidraga dertill, att i naturens rike frukter mogna. Man kan icke säga: nu inträffar det och det, och därför mognar frukten, utan det går strömmar af olika slag, som slutligen resultera i: nu är frukten mogen. Detsamma gäller också i det menskliga lifvet. Hvar och en af oss vet väl, huru i vårt hufvud en tanke begynner röra sig, inhöljd i dunkel och förvirrade former, och den ligger der och vändes och vändes och slutligen kommer ögonblicket, då tanken är mogen. Detta har sin tillämpning icke minst på det politiska lifvet. Frågor, när de först uppkomma, och detta gäller snart sagdt alla eller åtminstone alla stora frågor, mötas till en begynnelse af ett bestämdt motstånd. Det är sedan så många krafter, som, medvetet eller omedvetet, samverka — och frågan begynner mogna. De förut bestämda motståndarne säga nu icke längre så bestämdt sitt nej. De gå öfver och så komma dessa att sedan säga ett ja. Det kan finnas andra, som ännu säga nej. Frågan kommer att mogna hos dem senare än hos de förre, hvilket likväl icke bevisar någonting ondt. "Grawensteineräpplet" mognar mycket senare än augustipäronet, och dock är "Grawensteiner" en mycket ädlare frukt.

Jag tror, att denna fråga nu är mogen. Den har emellertid mognat hos mig — och för flere än mig sjelf kan jag naturligtvis icke svara. — För mig står det klart, att jag vill med min röst bidra till en begränsning af den kommunala rösträtten.

Ett annat faktum ber jag äfven att få åberopa. Man säger med rätta, att skyldigheter och rättigheter skola väga lika emot hvarandra. Den grundsatsen vilja vi fasthålla under alla omständigheter. Men den grundsatsen synes mig bjuda en förändring af den kommunala rösträtten. Visst icke så, att alla skola få lika eller ungefär lika rösträtt, men så, att icke en stor grupp skall kunna hafva idel skyldigheter utan rättigheter, och detta inträffar i hvarje fall, då en person i en kommun har mer än halfva röstetalet. Har en person mer än halfva röstetalet, har hela den öfriga massan icke $\frac{1}{4}$, icke $\frac{1}{3}$ — den har egentligen ingen rösträtt alls — den har bara skyldigheter. Då en person har hälften af röstetalet, och alla de andra tillsammans den andra hälften af röstetalet inom en kommun, då visar sig orättvisan i de bestående förhållandena.

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

Då jag nu önskar, att en begränsning i den kommunala rösträtten skall medgifvas, ställer sig frågan för mig: hvilket af de nu framkomna förslagen skall jag med min röst understödja? I likhet med en annan talare vill också jag säga, att herr Nydahls förslag synes mig innebära en tanke, som är mycket väl värd att akta på. Herr Nydahls förslag ligger dock icke nu så före, att det kan vara tal om att bifalla detsamma. Man får derfor inskränka sig till ett platoniskt uttalande af sitt instämmande i dess grundtanke.

De förslag, som här föreligga och hvarom i dag majoritet möjligen kan samlas, äro herr Hasselrots, herr Annerstedts med flera reservationer samt herr Tamms skrivelseförslag. Herr Hasselrots reservation kan jag icke biträda och detta af två skäl. Då Kongl. Maj:ts regering, genom sin främste man, under debatten i onsdags i Andra Kammaren uttalat, att regeringen önskar en inskränkning i den kommunala rösträtten, men vid undersökning funnit det statistiska materialet så osäkert, att regeringen icke dristat sig nu framlägga något bestämdt förslag, synes det mig så mycket mindre vara möjligt att Första Kammaren, som ju icke har en sådan tillgång till statistiskt material, skulle kunna föreslå någon bestämd procent-siffra.

Det andra skälet, hvarför jag icke kan vara med om herr Hasselrots förslag, är det, att, om jag också tror att $\frac{1}{5}$ är en riktig röstsiffra i afseende på t. ex. jordbruksfastighet, jag deremot icke tror, att $\frac{1}{5}$ är den rätta siffran i afseende på bolags rösträtt.

Sedan hafva vi herr Annerstedts m. fl. reservation. Om i denna reservation hade varit införd den enkla relativa bisatsen: utskottet, som anser en begränsning af den kommunala rösträtten vara önskvärd, tillstyrker etc. — —, skulle jag gerna varit med om att rösta för densamma. Nu synes den mig säga något mindre än hvad jag anser i dag böra sägas. Man har här velat framhålla, åtminstone har det enskildt blifvit sagdt mig, att denna reservation skulle innebära ett maskeradt afslag på alla yrkanden om inskränkning af den kommunala rösträtten. Det förvånar mig, att man kan säga så. Då jag läste den, gjorde den på mig in-

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

trycket af ett maskeradt erkännande af att en begränsning af den kommunala rösträtten borde ske. När jag närmare studerade reservationen, fann jag dock, att den omständigheten, att man nämnt bolag och icke någonting annat, verkligen kunde gifva en tvetydig mening och innebära såväl ett afstyrkande som ett tillstyrkande.

I förhållande till denna reservation synes mig herr Tamms skrifvelseförslag hafva den betydelse, att det innehåller ett positivt uttalande af att man önskar en inskränkning. Det innehåller detta och ingenting mera. Derfor är det också alldeles klart, att de, som önska en inskränkning i den kommunala rösträtten, skola vara mest böjda för detta skrifvelseförslag. Dess betydelse är att vara ett understrykande — jag tycker att det ej är med synnerligen rödt bläck man gör denna understrykning — af herr Annerstedts m. fl. reservation och ännu mera ett understrykande af statsministerns yttrande i Andra Kammaren i onsdags. Ett sådant understrykande anser jag, för min del, att jag vill vara med om. Jag finner det mycket naturligt, att man ser saken så: bakom ett bifall till herr Annerstedts m. fl. reservation ligger ett: dertill är jag nödd och tvungen, men ett bifall till herr Tamms skrifvelseförslag innebar ett: härtill är jag icke nödd, utan jag gör det frivilligt.

Jag yrkar bifall till herr Tamms skrifvelseförslag.

Herr Wennerberg: Hade jag hittills hyst någon tvekan i afseende på befogenheten att begränsa den kommunala rösträtten, skulle denna tvekan redan i dag blifvit betydligt rubbad utaf de flera och sakrika anföranden, som har framförts till förmån för en sådan begränsning, och icke blott af dessa anföranden i kammaren, utan äfven af den behandling ärendet fått i utskottet och af de der afgifna reservationerna. Ser jag på dessa reservationer, så finnes i en af dem, åtminstone i den, som afgifvits af ledamöter från denna kammare, likasom också i utskottets slutkläm, en bestämning framställd, som jag för min del icke anser mig kunna biträda, emedan jag saknar tillräcklig utredning af sjelfva den stora frågan för att kunna bestämma mig så detaljeradt. Hvad jag nu *kan* bestämma mig för, det är att anse, det en begränsning af den kommunala rösträtten både är behöflig och att densamma numera torde vara, om icke, såsom en föregående talare yttrade, en mogen frukt, så dock en till mogenhet ganska långt avancerad sådan.

Nu innebär den större reservationen, hvars förste man är herr Annerstedt, ingenting annat än en förmodan, om ock troligen en mycket grundad sådan, att civilministern tagit denna sak om hand för att göra en utredning, hvilken sedan helt visst kommer att för Riksdagen framläggas. Skilnaden emellan en bestämd begäran och ett afvaktande af en sådan utredning blir då icke så synnerligen stor. En begäran skulle dock med säkerhet kunna påskynda ärendet, och detta är en sak, som jag anser vara af vikt. Här af synes således, att slutet på mitt anförande naturligtvis kommer att blifva ett instämmande i det af herr Tamm framlagda skrifvelseförslaget i ärendet.

Om icke diskussionen redan hade varit ganska länge och troligen kommer att vara ännu längre, skulle jag gerna velat se saken äfven ur en annan synpunkt än endast ur rättvisans, men för att icke sålunda förlänga diskussionen, då det helt visst skulle uppkalla en och annan talare, skall jag i korthet anhålla att få förena mig med dem, som yrka bifall till skrifvelseförslaget.

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

Herr Lundin: Då jag icke inom utskottet deltagit i behandlingen af denna fråga, skall jag bedja att nu få säga några ord.

Här har af talangfulla talare under diskussionen framkastats, än att denna fråga skulle vara en politisk rättsfråga, än att den skulle vara en magtfråga. Hvad den senare sidan af saken beträffar, så kan den magt, som för närvarande är lagd i de magtegendes hand, vara till mycken bättnad för det allmänna, då man önskar ändring i vissa bestående förhållanden. Det är exempelvis en lifsfråga för vårt land att få så lätta kommunikationer som möjligt. För att vinna detta mål vänder man sig till den magtegende; han står i spetsen för utvecklingen och lemnar en förbindelse på framtida förhållanden, som för andra vore nästan omöjlig och äfven dristig. Vi hafva andra frågor. Det behöfs en provinsialläkare eller en distriktsläkare; äfven då vänder man sig till den magtegende för att få sin önskan genomförd, och denna ordnar i de flesta fall saken praktiskt och bra och uppfyller de fordringar man ställer på honom. Vidare hafva vi sådana ömtåliga frågor som då kommunerna behöfva fattiggårdar. Erfarenheten har då visat, att de större jordegarna inom kommunerna upplåtit lägenheter såsom en skänk till fattiggården; de hafva bildat den. ordnat det hela, och det har blifvit till de respektive kommunernas fulla belåtenhet. Hvad vill man nu göra? Jo, aflifva magten från dessa personer och stäfja hela deras välgörenhet; ty är jag magtlös och har förlorat all bestämmanderätt, så är i och med detsamma nästan allt intresse för välgörenhet försvunnet. Detta tror jag således icke är välbetänt och rätt handladt. Men saken befinner sig enligt min mening nu i ett helt annat läge. Och är det skäl att nu komma med en skrifvelse — jag vill härmed icke uttala någon misstro mot kammaren, tvärtom, den står för mig ofantligt högt — men är det skäl att komma med en skrifvelse, då en utredning håller på att genom regeringens försorg verkställas, en utredning som man är förvissad om att den fordras. Att den icke kan ske ögonblickligt, är naturligt, men man lefver under förhoppning, att, när den blifvit verkställd, den skall blifva till gemensam belåtenhet. Utveckling är en nödvändig sak. Tiderna förändras, och individen följer med. Om ett förslag af regeringen framlägges i frågan, skall jag för min ringa del vara tacksam därför, men att nu besluta en skrifvelse tror jag icke är lämpligt, hvarför jag förenar mig med lagutskottets ordförande om den af honom och flere kammarens ledamöter afgifna reservationen, hvartill jag ber att få yrka bifall.

Herr Fagerholm: Den 10-gradiga röstskalan anser jag för

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

min del vara den rätta. Men då jag tror, att en pluralitet för denna skala icke nu kan erhållas, skall jag be att få ansluta mig till herr Tamms skrifvelseförslag.

Herr Alin: En bland de anmärkningar, som rigtats mot den nu gällande riksdagsordningen är, att den i väsentliga delar hvilar på bestämmelser, som icke hafva grundlags natur, utan kunna vid en riksdag ändras. De bestämmelser, hvilka man åsyftat med ifrågavarande anmärkning, äro i första rummet de, om hvilka här nu är fråga. Den politiska betydelsen hos dessa bestämmelser har också, såsom bekant, under en lång tid varit ett väsentligt och afgörande skäl för denna kammare att icke medgifva deras ändring. Man behöfver icke forska länge i Första Kammarens protokoll för att finna, hvilken betydelse der tillmätes frågan om den kommunala rösträttens begränsning. Jag skall be att exempelvis få anföra ett kort yttrande i denna fråga, som afgafs år 1887 af den man, som då var kammarens vice talman. Han yttrade: "Enligt min åsigt har den kommunala rösträtten alldeles för stor betydelse för denna kammarens sammansättning efter den nya riksdagsordningen, för att det skulle kunna vara skäl att nu göra en förändring deri. Jag är också alldeles öfvertygad, att de skäl, man velat anföra emot bibehållande af den nuvarande röstskalan i andra kommunala frågor, alls icke hafva den betydelse man velat tillägga desamma. Att åter låta den kommunala rösträtten i öfrigt förändras, men bibehålla det nuvarande beräkningssättet endast med afseende å landstingsmannavalen, det skulle enligt min uppfattning vara detsamma som att från dess rot lösrycka denna rösträtt och låta den hänga i luften."

Jag har uppläst detta äfven därför; att den uppfattning, som i dessa ord uttalas, nu äfven är min, och innan en ny utredning föreligger, som visar, att denna uppfattning icke är befogad, kan jag icke uttala mig för en förändring i nu gällande bestämmelser angående den kommunala rösträtten.

Det sätt, hvarpå en ändring i den kommunala rösträtten skulle inverka på Första Kammarens sammansättning, har, såsom jag nyss påpekade, väsentligen bestämt den ställning, som denna kammare vid föregående tillfällen intagit i nu föreliggande fråga. Denna ställning har som bekant varit sådan, att, då denna fråga förekommit — och det har den gjort, om icke vid alla, så vid nästan alla riksdagar sedan den nuvarande riksdagsordningens införande — denna kammare städse, med blott ett enda undantag, utan votering eller med stor majoritet förkastat hvarje förslag till begränsning af den kommunala rösträtten. Nu frågar jag, huruvida skäl till ändring i detta kammarens handlingssätt för närvarande kan anses föreligga.

Herr Tamm har sagt, att ett skäl är, att regeringen bör erhålla ett svar. Jag frågar precis som en annan talare förut: hvad är det för fråga vi skola svara på? Här har ingen fråga blifvit till kammaren rigtad, och innan någon fråga blifvit gjord, anser jag svaret komma för tidigt. Svaret bör komma, då frågan kom-

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

mit; och en dylik fråga brukar komma i form af förslag från regeringen. Detta förslag hafva vi rätt att vänta med anledning af att regeringen nu anbefalt en utredning. Till dess detta förslag kommit, synes mig vara skäl att dröja med svaret.

Herr Tamm har vidare sagt, att regeringen skulle genom att hans förslag nu af kammaren antoges erhålla en ledning. Jag kan mycket väl förstå, att ett antagande af herr Hasselrots förslag eller något annat förslag, der en viss siffra är angifven, skulle kunna blifva till en ledning för regeringen, men hvilken betydelse herr Tamms skrivelseförslag skall erhålla, betraktadt såsom en ledning för regeringen, förstår jag verkligen icke. Regeringen har för det första anbefalt en utredning. Vi hafva vidare i Andra Kammaren hört sägas af statsrådets främste man, att denna utredning anbefalts därför, att regeringen anser en begränsning af den kommunala rösträtten önskvärd. Om detta är regeringens mening, hvilken ledning får regeringen i afseende å sitt förslag deraf, att äfven Första Kammaren förklarar sig anse en begränsning önskvärd?

Herr Tamm yttrade vidare, att man genom bifall till hans förslag skulle uttala sitt förtroende till regeringens förmåga att verkställa denna utredning och att framlägga ett förslag. Det tror jag verkligen icke Första Kammaren behöfver uttala; ty detta förtroende vet nog regeringen ändå, att Första Kammaren har.

Det yttrades af en annan ärad talare på södermanlandsbänken, att det skulle vara politiskt klokt att nu göra ett sådant uttalande som herr Tamm föreslagit. Det der uttrycket "politiskt klokt" är mångtydigt, men i den mening det nu för tiden oftast tages, tror jag det bör uppfattas såsom egentligen betydande, att man med afseende å vissa under den närmaste tiden föreliggande frågor kan hafva nytta af ett dylikt uttalande, men jag hemställer till herrarne, huruvida man ur en sådan synpunkt bör göra ett uttalande uti en fråga af sådan omfattning, sådan betydelse som denna.

Det har sagts, att med afseende å Första Kammarens sammansättning har frågan icke synnerligen stor betydelse. En begränsning af den kommunala rösträtten kan på sin höjd göra, att en och annan liberal mera kommer in här i kammaren, och detta kan icke skada. Åh ja, skulle det stanna dervid, så skulle jag mycket gerna finna mig i saken, men jag tror icke, att det stannar der. Det har mer än en gång framhållits här i kammaren, att den inverkan, en dylik begränsning af den kommunala rösträtten skulle få på Första Kammarens sammansättning väsentligen komme att bestå deruti, att samma element, som nu bestämmer två tredjedelar af Andra Kammarens sammansättning, också komme att bestämma Första Kammarens. Jag tror för min del, mine herrar, att det kan vara skäl att se till, huru den förändring, som kommer att ske genom det af begge kamrarna nyss antagna grundlagsändringsförslaget, skall verka, innan man tager något steg ut i det ovissa i afseende å denna fråga.

Herr Hasselrot påpekade, att kontrasignanten af nu gällande kommunalförfattningar icke vid deras utarbetande hade någon

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

noggrann utredning att följa, att han fick den först 1871 och då fann denna utredning vara sådan, att han ansåg den motivera en ändring i författningarnas bestämmelser. Jag drager af detta yttrande en helt annan slutsats, än herr Hasselrot. Vi skola icke begå samma fel, som Konungens ifrågavarande rådgifvare begick. Vi skola icke uttala oss, innan vi hafva utredningen. Vi hafva hittills lefvat på 1871 års siffror. På grund af dessa siffror har kammaren gång på gång afslagit hvarje förslag till ändring med afseende å den kommunala rösträtten. Nu kommer inom kort en ny utredning att föreligga. Är det då skäl, mine herrar, att nu uttala sig, oberoende af denna utredning? Uti den omständigheten, att denna utredning anbefalts, jemte hvad jag nyss påpekade med afseende på de nyss af Riksdagen antagna bestämmelser rörande Andra Kammarens sammansättning, ligger för mig ett skäl, som afgjordt talar emot att kammaren nu skall göra ett sådant uttalande, som herr Tamm och andra föreslagit.

Det har talats om att frågan skulle vara mogen. Jag önskar, att den ärade talare, som fälde detta yttrande, ville gifva mig bevis för att den verkligen är mogen. Detta bevis kan möjligen komma med utredningen, möjligen icke, men låtom oss vänta på utredningen, få vi se huru pass mogen frågan är.

I en fråga, uti hvilken Första Kammaren under hela sin tillvaro intagit en sådan hållning som i den föreliggande, i en fråga, som är af så omfattande betydelse som denna, så komplicerad som denna, der tror jag, att Första Kammarens traditioner bjuda den att icke lemna sin ståndpunkt, innan den har klara, otvetydiga, i sjelfva saken liggande skäl för att göra det. Skulle kammaren låta bestämma sig af tillfälliga stämningar, eller af det sätt, hvarpå ett uttalande möjligen skulle kunna inverka på andra för tillfället föreliggande frågor, så fruktar jag, att detta väsentligt skulle komma att rubba det förtroende, man inom landet hyser till Första Kammarens omdöme i frågor, som för landets välfärd äro af betydelse, och det förtroendet, mine herrar, tror jag, att vi behöfva för att kunna fylla vår uppgift.

Det uttalades af min ärade granne på södermanlandsbänken en viss förvåning öfver att Första Kammaren, som vid 1892 års riksdag fattade beslut i frågan med endast en rösts öfvervigt, 57 mot 56, kunde följande år, 1893, besluta samma sak med en majoritet af 80 röster mot 33. Han ansåg, att det vacklande i åsigter, som dessa voteringar utvisade, icke kunde fördelaktigt inverka på landets opinion om Första Kammaren. Jag ber att få hänvisa till hvad jag nyss yttrade. Tror denne ärade talare eller någon annan, att ett afvikande från den ståndpunkt, Första Kammaren allt sedan början af sin tillvaro intagit, då man inom så kort tid har att emotse en utredning, hvarpå kammaren verkligen skulle kunna grunda en dylik åtgärd, men hvilken icke nu föreligger, tror någon, att ett sådant afvikande skulle fördelaktigt inverka på landets opinion om kammaren?

Herr biskop Billing talade om skyldigheter och rättigheter och att motsvarigheten emellan dem icke fått sitt uttryck i nu

gällande kommunallagars rösträttsbestämmelser. Han hade dervid att åberopa det gamla, många gånger anförda, lika många gånger motsagda skälet om de 54 kommuner, der enligt 1871 års utredning en person har mer än hälften af hela röstetalet. Jag erinrar om att dessa 54 kommuner äro 54 af 2,354. Jag erinrar vidare derom, att inom flera af dessa kommuner förhållandet är, att det är en person, som i verkligheten rår om så godt som hela socknen. Då är det väl icke underligt, om han ensam har att bestämma. Det lärer i mer än en af dessa kommuner inträffa, att en person har flera tusental fyrk och alla de andra endast 70 eller 80 tillsammans. Är det då rimligt annat, än att den förre också skall ega bestämmanderätten? För öfrigt är naturligtvis jag lika angelägen som andra, att rätt och billighet skall mot hvarje kommun och hvarje man iakttagas i lagstiftningen, men jag anser ock, att man noga skall se till, att man icke, för att hjälpa några, stjelper många.

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

Det har af mer än en talare framlagts tolkningar af de olika förslagen, hvilka jag något vill vidröra.

Hvad angår formuleringen af herr Annerstedts reservation, yttrade en högt ärad talare på kronobergsbänken, att den innehöll en "förmodan" om att en utredning skulle vara anbefald. Reservanternas begagna uttrycket: "då upplyst blifvit". Deruti måste ligga, att reservanternas *vet*, att en utredning verkligen är anbefald.

Friherre Barnekow yttrade, att herr Tamms skrifvelseförslag icke innebär något annat än en önskan om utredning. Huru man kan läsa förslaget på det sättet, förstår jag icke rätt. Utredning är anbefald, derom behöfver man således icke uttala någon önskan. Men skrifvelseförslaget innehöll, såvidt jag hörde, ett uttalande att man anser, att en begränsning af den kommunala rösträtten bör ske, och vidare en anhållan om ett förslag på grund af den anbefalda utredningen. Hvad angår första punkten, har jag nyss yttrat mig om huru kammaren enligt min åsigt bör förhålla sig till frågan om ett dylikt uttalande. Hvad den senare punkten angår, så tror jag det är onödigt att uttala en anhållan, att ett förslag skall framläggas på grund af den utredning, som är anbefald.

Den ärade representanten på vestmanlandsbänken yttrade som sin mening om skillnaden mellan de olika förslagen, att herr Tamms skrifvelseförslag endast innebär ett "understrykande" af hvad som förekommer i herr Annerstedts reservation. Huru man kan säga detta, är mig fullkomligt oklart. I reservationen hänvisas till utredningen, men innan resultatet af denna föreligger, anser man sig ej böra uttala någon mening om hvad som bör göras. Uti herr Tamms skrifvelseförslag uttalas en mening om hvad som bör göras, oberoende af det resultat, hvartill den anbefalda utredningen här kommer att leda.

Det yttrades af samme talare, att bifall till herr Tamms skrifvelseförslag innebär ett "understrykande" jemväl af hvad hans excellens herr statsministern lärer hafva yttrat i Andra Kammaren, då en annan fråga der var föremål för behandling i onsdags. Så-

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

vidt jag sett af tidningarna, innehöll detta yttrande, att då regeringen anbefalt en utredning, så hade detta "naturligtvis skett därför, att regeringen ansåg en begränsning önskvärd". Jag hörde icke yttrandet själf, utan citerar det efter ett referat, som möjligen är origtigt; men om nu yttrandet har fäljts, så synes det mig icke vara riktigt logiskt. Ty utredning brukar ju anställas för att få en sak utredd, och detta är ju ensamt ett fullt tillräckligt skäl för att anställa en utredning. Något "understrykande" af yttrandet tror jag för öfrigt icke är behöfligt. Det är upplyst, att en utredning har anbefalts; det är upplyst af statsrådets främste man, att regeringen anser en begränsning önskvärd. Att, sedan detta skett, Första Kammaren, med den ställning, som den under 27 år intagit till denna fråga, skulle komma med en sådan förklaring och en sådan anhållan, som här blifvit föreslagen af herr Tamm, skulle förefalla mig lindrigast sagdt onödigt och, jag vill tillägga det, icke lämpligt; kanske kunde jag till och med begagna ett annat och skarpare ord, men jag skall icke göra det.

Enligt min mening har flertalet af reservanterna från denna kammare ställt sig på den ståndpunkt, som kräfvades af förhållandena, sådana de för ögonblicket äro, och det är därför som jag med nöje gifver min röst till herr Annerstedts m. fl. reservation.

Herr Annerstedt: I likhet med hvad två föregående talare yttrat, skall jag icke inlåta mig på sakens realitet, för att icke förlänga diskussionen; angående den sidan af saken blifver det nog tillfälle att framdeles yttra sig, innan frågan inom Första Kammaren slutbehandlats.

Jag har nu begärt ordet för att göra några erinringar emot de tvenne tolkningar, som framkommit beträffande innehållet af den i lagutskottet afgifna reservationen, och hvilka tolkningar, enligt mitt förmenande, innebära en misstyndning af denna reservation, en misstyndning, hvartill reservationens lydelse, enligt min åsigt, icke gifver anledning.

En talare på kristianstadsbänken har, under åberopande af hvad jag vid föregående riksdag yttrat i denna fråga, velat från detta yttrande hemta ett stöd för sin tolkning af reservationen. Att ett sådant förfarande icke är riktigt, torde i främsta rummet framgå af den omständighet, att reservationen icke är mitt särskilda uttalande, utan ett uttalande af sex utaf kammarens ledamöter inom lagutskottet. Den uppgifna tolkningen synes mig vidare uteslutas af ordalydelsen i reservationen, ty den innehåller ingenting annat än ett uttalande, att, då utskottet från vederbörlig ort fått upplysning derom, att en utredning i denna fråga vore ifrågasatt, vid hvilken utredning uppmärksamhet särskildt komme att fästas vid förhållandena i fråga om bolag, och att ett förslag med anledning af resultatet af denna utredning vore att förvänta, reservanterna vid dessa förhållanden anse, att Första Kammaren borde afvakta resultatet af utredningen. Jag kan gå så långt, att skulle man vilja inlägga något i reservationen, så ligger den tolkningen mycket närmare, att reservanterna varit af den mening,

att detta förslag kommer att leda till något resultat, och så mycket är säkert, att reservanterna varit af den mening, att man icke bör, sedan en utredning föreligger, afslå motioner i ämnet på den grund, att kammaren under inga förhållanden vill en förändring i den kommunala rösträtten. Detta är reservationens verkliga innehåll.

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

En talare på vestmanlandsbänken yttrade, att reservationen skulle betyda, att reservanterna, dertill nödda och tvungna, ginge in på en utredning af den kommunala rösträtten. Det är en tolkning af reservationen, som synes mig helt och hållet uppkonstruerad. Reservationen innehåller ingenting annat, än att, efter reservanternas mening, resultatet af utredningen och ett framläggande af det kongl. förslaget borde afvaktas, förr än kammaren fattar sitt beslut. Jag är öfvertygad, att jag talar på alla reservanternas vägnar då jag säger, att icke någon af dem skall annat än med glädje gifva sin röst för ett regeringsförslag, som är egnadt att bringa ett slut på tvisten om den kommunala rösträtten, hvilken tvist så länge pågått.

Om jag nu tillägger, att anledningen, hvarför i reservationen särskildt talas endast om bolags rösträtt och icke i allmänhet om rösträtt för annat än jordbruksfastighet, är den, att den åberopade upplysningen, som af lagutskottet på vederbörande ort erhållits, innehöll precis det, som i reservationen angifvits. Följaktligen kunde reservanterna, på den ståndpunkt de ställt sig, uppenbarligen icke formulera sin reservation på annat sätt än de gjort. Det torde ligga i sakens natur, att då regeringen efter en fullständig undersökning kommer med förslag i ämnet, dervid skall tagas hänsyn till hvad förhållandena kräfvat icke blott i fråga om bolags rösträtt, utan äfven med afseende å andra slag af röstberättigade inom kommunerna.

På dessa skäl och då jag således icke kan dela den uppfattning af reservationen, som af tvenne talare framhållits, utan anser, att reservationen bör tolkas på det sätt, hvartill dess ordalydelse gifver anledning, vågar jag fortsätta mitt yrkande om bifall dertill.

Herr Larsson, Liss Olof: Jag har egentligen begärt ordet därför, att jag hörde flere talare, hvilka sökte åt den reservation, i hvilken jag jemte utskottets ordförande och några kamrater deltagit, gifva en tolkning, som vi åtminstone icke ansett den gifva anledning till och omöjlig *kunna* gifva anledning till, om man vill läsa den rätt. Detta har af utskottets ordförande redan blifvit påvisadt, så att jag i detta fallet kan yttra mig helt kort.

Jag får för min del säga, att om någon för en 14 dagar sedan hade sagt, att här i Första Kammaren skulle i år blifva en brinnande debatt om den kommunala rösträtten, så skulle man rent af skrattat deråt, efter den utgång frågan i fjor fick och sedan den omständigheten kommit till, att man fått full visshet om att genom regeringens försorg en utredning i frågan pågår.

En talare har visserligen sagt, att frågor mogna undan för

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

undan. Ja, nog mogna de, men huru mogna de? 1892 var det hardt nära, att herr Sjöcronas motion gick igenom i kammaren, men när den haft tillfälle att mogna ett år, hvad blef resultatet då? Jo, att förslaget föll och hvarje fråga om begränsning af den kommunala rösträtten afslogs med 80 röster mot 32. Då vi nu inom lagutskottet skulle börja behandla den föreliggande motionen, var det helt naturligt, att man hörde sig för bland kamrater och rådgjorde i frågan, men jag träffade ingen som ansåg, att man nu skulle göra något uttalande i saken, då en utredning är å bane, utan man borde låta frågan stå öppen, tills regeringens förslag kommer. Detta är icke mer än två veckor sedan, och skulle den nu vara mogen, så vore den åtminstone brådmogen. Om man vill stämpla dem, hvilka hålla på herr Annerstedts m. fl. reservation i denna sak, som motståndare till hvarje rättelse och begränsning af den kommunala rösträtten, så misstager man sig fullt lika visst som jag skulle göra, om jag trodde, att de ledamöter, hvilka här i dag uttalat sig för en sådan begränsning till $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{20}$ af kommunens hela röstetal eller sagt sig vilja gå med huru långt som helst i afseende å denna begränsning, skulle stå fast vid denna ståndpunkt äfven vid den kommande riksdagen, trots all den utredning, som till dess möjligen föreligger i frågan. Jag skulle bestämdt misstaga mig, om jag trodde något sådant, och lika visst misstaga de sig, som tro, att vi äro motståndare till begränsningen af den kommunala rösträtten. När utredningen kommer, får man se hvad man kan besluta. Då har man någon grund att stå på, och när man släpper ett fäste, bör man se till, att man får något nytt fäste att ställa sig på, att man således icke skjuter ut från land utan att veta, om man någonsin når land igen.

En ärad talare sade, att vi skola i dag säga, om vi i den föreliggande frågan vilja följa regeringen eller icke. Det har redan förut påpekats, att regeringen icke frågat oss om något, och att på förhand säga, att vi blindt skulle följa regeringen, utan att man sett det förslag, som regeringen kommer med, vore nästan mera, synes mig, än regeringen skulle kunna begära af Riksdagen. Och vet någon af oss, hvilket förslag regeringen kommer att framlägga för Riksdagen på grund af den nu pågående utredningen?

Gent emot hvad en annan talare sade — som kanske är bättre underrättad än hvad jag är — föreställer jag mig, att icke tillgår det så, då regeringen ställer till med en utredning, att den sätter upp för sig ett mål och sedan gör en utredning, som pekar på detta mål, utan jag föreställer mig, att utredningen sker på det sättet, att då man ser att en fråga är påträngande, men regeringen lika litet som någon annan vet, huru den för tillfället skall lösas, så verkställer man en sorgfällig utredning af frågan i allmänhet, och det är denna sorgfälliga utredning, som sedan skall gifva det resultat, hvartill regeringen skall komma. Då har också regeringen något att stödja sig på och äfvenså Riksdagen, när ett förslag sedan framkommer.

Om frågan nu vore: viljen I någon begränsning af den kommunala rösträtten, eller viljen I det icke? och man hade att rösta mellan de båda alternativen, så skulle jag absolut rösta för en begränsning, då jag får se den utredning, som vi nu veta pågår. Icke föreställer jag mig att, då regeringen nu ställt till med en utredning, det behöfs någon fingervisning vare sig från den ene eller andre, huru regeringen sedan skall göra. Ty det resultat, hvartill regeringen kommer, beror väl icke af den enes eller andres uttalande, utan af den sakliga utredningen, regeringen söker åstadkomma; och den ledning den skulle få af en skrifvelse komme att betyda bra litet. Om vi, såsom någon sade, skulle fixera röstmaximum till $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{10}$ eller $\frac{1}{20}$ af kommunens hela röstetal, men utredningen sedan visade, att detta vore en orimlighet, skulle regeringen då komma med ett sådant förslag blott därför, att kamraren på förhand och i saknad af all utredning fattat ett sådant beslut? Jag kan icke tro det! I närvarande stund vet jag icke, om $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{10}$ eller $\frac{1}{20}$ skulle vara den rigtiga gränsen. Jag lutar mest åt det hållet, att det bör blifva olika rösträtt för olika beskattningsföremål, men huru den skall vara beskaffad och huru man skall bestämma skillnaden, vet jag icke, då ingen utredning i detta hänseende föreligger.

Jag kan icke finna annat, än att om man toge utskottets förslag helt enkelt, så vore dermed ett positivt uttalande gjordt; men icke skulle man vinna någon absolut rättvisa då heller. Man klagar öfver orättvisa nu, men det skulle väl qvarstå orättvisa i alla fall. Antag, att t. ex. i en kommun finnes 10,000 fyrk. Utaf dessa eger en person 9,000, men skall icke få rösta för mer än $\frac{1}{10}$, således för 1,000. Men sedan finnes i kommunen t. ex. ett par landt-handlande — vi hafva icke ondt om sådana på landet — af hvilka den ene röstar för t. ex. 500 och den andre för 520 fyrk, eller så omkring. Dessa skulle då inom kommunen taga magten, som således skulle öfverflyttas från den, som egde kommunen, till ett par andra, som kanske finnas der vid ett tillfälle och sedan försvinna lika lätt som de kommit; en person, som egde fastighetsfyrk för ända till 9,000, skulle öfverröstas af andra, som vore lika lösa som deras fyrkar. Icke vore rättvisan tillfreds med det; och därför synes det mig, att äfven om man ställer sig på utskottets sida, så vinner man icke absolut rättvisa i alla fall. Deraf ser man, att en utredning är behöflig. Att den äfven är det för att vi skola komma till något resultat alls, derom torde vi alla vara ense. De långa förberedelser, vi haft för denna frågas behandling, då man ena året afslagit alla yrkanden på en begränsning, det andra året varit färdig att besluta begränsning till $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{10}$ eller $\frac{1}{20}$ af hela röstetalet och sedan återigen tillstyrka rent afslag, visa, att man icke haft någon positiv grund att stå på, ingen utredning som angifvit, huru vi lätt skola träffa åtminstone något så när det, som är riktigt. Och först när man fått en sådan grund kan man hoppas, att båda kamrarna skola ena sig i frågan.

Jag skulle inom utskottet icke haft något emot en skrifvelse till Kongl. Maj:t på sätt föreslagits, ty den är då så oskyldig och

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

menlös, att den betyder rakt ingenting, men vi skulle inom utskottet hafva ansett det förnärmande både mot kammaren och Kongl. Maj:ts regering, om vi, sedan det blifvit upplyst att en utredning pågår, hade sagt, att vi få lof att skrifva till Kongl. Maj:t, annars blir det ingen utredning af och icke något förslag heller. Vi voro öfvertygade, att det förslag, hvartill utredningen gifver anledning, kommer till Riksdagen, utan att Första Kammaren besluter någon skrifvelse, en skrifvelse, som sannolikt ändå icke kommer till Kongl. Maj:t såsom någon Riksdagens skrifvelse. Det är därför, och äfvenså emedan jag är öfvertygad om och inser behofvet af en begränsning af den kommunala rösträtten, som jag vidhåller den reservation, uti hvilken jag förenat mig med herr Annerstedt och några andra kamrater inom utskottet, och hvartill jag ber att få yrka bifall.

Herr Benedicks: Sedan jag begärde ordet, hafva många talare uppträdt, hvarför jag ej vill ytterligare förlänga diskussionen, utan endast i korthet tillkännagifva, att jag helt och hållet ansluter mig till reservanternas förslag. Jag vill blott tillägga, att jag tror, att den politiska sidan af saken ej blifvit så mycket diskuterad som önskligt vore. I dess ställe har man nästan uteslutande tagit hänsyn till frågens ekonomiska sida, och *denna* har i dag blifvit ganska grundligt genomdebatterad. Det skall emellertid blifva mycket intressant att erfara resultatet af den pågående utredningen, öfvertygad som jag är — jag säger det helt öppet — att någon *orättvisa* i verkligheten här ej förefinnes. Mot herr Tamms exempel kan jag framhålla, att jag haft en motsatt erfarenhet. Nuvarande rösträttsförhållanden förhindrade just en ifrågasatt jernvägs anläggning, som skulle varit särdeles obetänkt. Våra exempel qvitta därför just hvarandra.

Hvad nu den politiska sidan af saken angår, kan jag ej underlåta att fästa uppmärksamheten på de skarpa anfall, som senast sistlidne onsdag gjorts mot Första Kammarens magtställning, då särskildt från ett håll, hvarifrån man minst väntat det, från en f. d. statsminister fälades ett sådant yttrande, som att Första Kammarens magtställning redan nu vore allt för stor i jernförelse med t. ex. förhållandet inom Englands representation. Skulle *hans* rådslag och de principer, *han* ganska tydligt uttalade, följas, blefve resultatet otvifvelaktigt detsamma här som der. Men jag måste fästa uppmärksamheten på den stora skiljaktighet, som i detta afseende är rådande mellan Sverige och England: i det senare landet har underhusets politiska magtställning grundats på och har sin hufvudsakliga styrka genom en *grusad* konungamagt, som nu nedsjunkit till en tom dekoration. En dylik politisk magtställning tror jag att ingen af eder, mine herrar, skulle vilja se öfverflyttad till vårt land. Derfor är jag absolut emot någon ändring i den politiska rösträtten. Blott det får jag slutligen säga, att om det från början förfarits på sätt jag helst skulle hafva önskat, så skulle denna 11 §, som nu är inrymd i kommunallagen, hafva, när vår konstitution affattades, fått sin plats i grundlagen. Det är min ställning till

denna fråga, och därför ansluter jag mig också till reservanternas förslag.

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

Herr Berg, Gustaf: I största korthet vill jag blott hafva uttaladt, att jag anser en begränsning af den kommunala rösträtten vara både rättvis och under nuvarande förhållanden önskvärd, att jag helst skulle sett, att Första Kammaren gjort ett bestämt uttalande, som visade, huru långt kammaren ansåge sig kunna gå, men att jag under nuvarande förhållanden finner det nödvändigt att afbida den utredning, som för närvarande pågår, hvadan jag alltså kommer att rösta för herr Tamms förslag. Denna min åsigt hade jag visserligen kunnat göra gällande endast genom att nedlägga min sedel i voteringsurnan, men jag begärde ordet för att få bemöta tvenne synpunkter, hvilka framhållits såsom skäl mot skrifvelseförslaget.

Man har nemligen sagt, att denna skrifvelse är fullständigt öfverflödig efter det yttrande, som herr statsministern för några dagar sedan angående denna fråga afgaf i Andra Kammaren. För min del anser jag deremot beslutet om en sådan skrifvelse väl behöfligt för att utgöra en ledning för regeringen och en upplysning att Första Kammaren verkligen nu är besluten för en begränsning af den kommunala rösträtten. Och jag frågar: huru skulle det eljest, och för den händelse att Första Kammaren nu verkligen önskar en begränsning, kunna vara möjligt för regeringen att få kännedom om en sådan förändrad ställning uti kammaren? Skulle ej regeringen utan ett sådant beslut hafva all anledning antaga, att kammaren fortfarande stode på samma ståndpunkt som under de sista 25 åren?

Vidare har sagts, att skrifvelsen skulle kunna missleda regeringen. Icke heller *den* åsigten kan jag dela, då jag har klart för mig, att, derest Första Kammaren nu besluter en skrifvelse, kammaren äfven är beredd att taga konsekvenserna af densamma; och för min del är jag fullkomligt öfvertygad om, att en man i detta hänseende står bakom ordet. Beslutet om skrifvelsen innebär, att kammaren finner någon begränsning önskvärd: utredningen får sedan bestämma, *huru långt* begränsningen för de olika fyrkslagen bör sättas.

Slutligen hafva olika åsikter uttalats angående det politiskt kloka eller okloka uti att nu aflåta denna skrifvelse. I detta afseende beder jag att få såsom min uppfattning tillkännagifva, att jag anser det uttalande, som innefattas uti en sådan skrifvelse, vara politiskt klokt, särskildt med hänsyn till den allmänna meningen inom landet; ty den meningen bör icke få utbreda och rotfästa sig, att Första Kammaren sätter omsorgen om sin egen magtställning högre eller framför det helas berättigade kraf. Förtroendet till Första Kammaren får ej rubbas hos nationen. Vidare anser jag detta förslag om skrifvelses aflåtande vara politiskt klokt med hänsyn till Andra Kammaren, ty derigenom underlättas samarbete med denna kammare. Och slutligen anser jag förslaget vara po-

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

litiskt klokt med hänsyn till regeringen, och denna min uppfattning har jag redan motiverat.

På grund af hvad jag nu haft äran anföra, anhåller jag vördsammt att få yrka bifall till herr Tamms förslag.

Herr Fehrman: Jag skall ej länge taga kammarens uppmärksamhet i anspråk, blott anhålla att få yttra ett par ord.

Det förslag, som utskottet här framlagt, kan ju icke kallas något allmänt rösträttsförslag. Om någon allmän rösträtt kan ju med våra nu gällande förhållanden i kommunala frågor icke gerna vara tal, ehuru jag tillåter mig erinra om att bland de föreliggande motionerna finnes en, som verkligen förordar rösträtt per capita i vissa fall. Men om än detta ej är något förslag till allmän rösträtt i egentlig mening, kan jag ej finna annat, än att det, som här föreslås, måste sägas vara slägt med den allmänna rösträtten. Det skall, om det antages, mycket lätt komma att verka i rigtning af allmän rösträtt till och med på det politiska området genom att omkasta den magtställning, som nu är rådande i det kommunala lifvet. Åt ett förslag, som syftar åt det hållet, kan jag för min del ej gifva min röst. (Jag vill dock tillägga, att jag ej talar om *bolag*; med dem förhåller det sig på ett alldeles exceptionellt sätt, och jag förbiser dem helt och hållet.) Jag kan ej vara med om att ens taga ett första steg att bereda giltighet åt sådana principer, på hvilka fordringar på allmän rösträtt hvila. Jag kan detta icke ens af klokhetshänsyn. Jag vet, att många anse, att man just ur politiska klokhetshänsyn nu bör göra ett bestämdt uttalande; det skulle vara sättet att undvika något, som vore ännu värre. För min del kan jag ej dela den uppfattningen. Ingen tror väl, att frågan är verkligen löst dermed, att kammaren nu gifve sitt bifall t. ex. åt förslaget om $\frac{1}{5}$. För min del tror jag tvärt om, att fordringarna på eftergifter blott skulle få en ökad fart genom den vunna framgången. Jag är fullständigt öfvertygad om att första steget snart, ja, mycket snart skulle följas af nya steg åt det håll, dit jag för min del icke längtar. Jag är mycket rädd för det sluttande planet, ty den förutsättning, hvarpå den allmänna rösträtten är baserad, är enligt min åsigt alldeles grundfalsk, och jag kan ej vara med om att proklamera giltigheten af den principen, öfvertygad som jag är, att om blott principens giltighet blifver erkänd, får man mycket snart draga konsekvenserna deraf.

Innan jag kan rösta för någon ändring i det nu bestående, önskar jag en annan utredning och andra garantier än de, som här föreligga. Så länge detta ej är åstadkommet, kan jag ej vara med om någon ändring i nu bestående förhållanden.

Herr Hasselrot: Med anledning af en del anmärkningar, som gjorts mot mitt i ämnet framställda yrkande, anhåller jag att få yttra några ord. Det har anmärkts, att om kammaren fattar ett direkt beslut gående ut på $\frac{1}{5}$, och Andra Kammaren beslutar $\frac{1}{20}$, skulle detta föranleda till en sammanjemkning möjligen till $\frac{1}{10}$, och då ett sådant förslag antagligen ej komme att

accepteras af Första Kammaren, skulle frågan derigenom förfalla. Jag erkänner, att så antagligen blefve fallet, men erinrar tillika, på sätt jag redan gjort det i mitt första anförande, att meningens icke är att nu komma till något definitivt beslut, utan blott att gifva en ledning för regeringen, huru långt kammaren skulle vilja gå, samt, utan att dermed vilja binda regeringen vid någon viss siffra, antyda, att kammaren väl vill vara med om en begränsning, men ej någon långt gående sådan.

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

Herr Tamms förslag är någonting annat eller rättare någonting mindre. Der säges blott, att kammaren går med på en begränsning. Om emellertid mitt förslag ej vinner några sympatier, röstar jag gerna för det framlagda skrivelseförslaget.

Här är sagdt, att man bör afbida resultatet af den pågående utredningen, och jag vet ej att någon röst höjts deremot. Meningen är ju ej, att man skulle nu fatta något definitivt beslut eller att man ej vill vänta på utredningen för att säga sitt sista ord.

Meningarna skifta om hvad denna utredning bör omfatta. Många, deribland jag, anse förhållandena vara sådana, att en förändring uppenbarligen är behöflig, och att utredningen blott skulle omfatta frågan, huru långt man bör gå och i hvilken riktning, och af herr statsministerns yttrande synes framgå, att denna uppfattning också ligger till grund för regeringens utredning.

Om man deremot har den åsigten, att utredningen bör gälla, huruvida någon begränsning bör ske eller icke, då måste man naturligtvis ställa sig på herr Annerstedts och herr Alins ståndpunkt. Men jag kan i allt fall ej med herr Alin antaga, att en skrivelses aflåtande i denna fråga skulle rubba landets förtroende till Första Kammaren. Denna kammare har mer än en gång i stora frågor fattat beslut, som stått i strid mot hvad kammaren vid föregående tillfällen uttalat såsom sin mening, såsom t. ex. i frågan om grundskatternas afskrifning, utan att, såvidt jag förmärkt, landets förtroende till kammaren derigenom rubbats. Tvärt om är det min öfvertygelse att förtroendet till denna kammare, som för folkets talan i den ena hälften af representationen, snarare stadgas derigenom, att kammaren ej envist motsätter sig sådana förslag, som allt mer och mer synes tillvinna sig landets sympatier, utan väl håller omogna förslag tillbaka, men, när ett förslag sådant som detta vunnit så godt som allmän tillslutning från de mest olika håll, då följer med landets allmänna mening.

Herr Unger: Herr Hasselrot anförde redan första gången, han hade ordet i denna fråga, att han ur formel synpunkt fann det betänkligt att nu yrka på ett bestämdt beslut om antagande af $\frac{1}{5}$. Att det så är, tyckes han ock hafva allt mer och mer insatt, så att, om jag fattar honom rätt, han numera afstått från sitt yrkande om ett sådant beslut. Han yttrade eljest, att ett beslut i sådan riktning icke skulle binda vår regering, men regeringen skulle väl ändå, i fall Första Kammaren nu antog hans reservation, finna sig förhindrad att redan nästa riksdag framlägga ett annat förslag. Kanske det således vore rättare att säga, att

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

regeringen genom ett dylikt beslut skulle blifva frigjord från all omtanke, eftersom Riksdagen, utan afvaktan på utredning och initiativ af regeringen, fattade beslut i frågan. Då emellertid herr Hasselrot icke vidare tyckes hålla på sitt förslag, tjenar det till intet att vidare tala derom. Jag skall i stället be att få yttra några ord om det skrifvelseförslag, herr Tamm framlagt. Herr Tamm sade, att regeringen bör hafva ett svar. Men har då regeringen gjort någon fråga? Regeringen har ju endast sagt, att den skall göra en utredning. Ja, säger man, men vi böra ändå bedja regeringen att framlägga ett förslag. Jag kan dock icke tro, att regeringens mening blott är att göra en utredning för att sedan möjligen delgifva Riksdagen densamma, utan meningen är väl att, sedan utredningen blifvit gjord, framlägga ett förslag på grund deraf, så att derom tror jag icke vi behöfva skriva till regeringen. Vidare säger man, att herr Annerstedts med flere reservation är otydlig och att man derfor skulle behöfva liksom stryka under den genom den föreslagna skrifvelsen. Ja, det torde bero på, för hvilkens räkning man skulle göra understrykningen; nog antar jag, att både regeringen och Första Kammaren kunna läsa reservationen rätt utan någon understrykning, hvarför jag tror, att äfven ur denna synpunkt skrifvelseförslaget icke har mycket skäl för sig. — Väl vet jag, att man ofta skriver till regeringen och begär en utredning, men jag har icke förr hört talas om att man beslutar skrifvelse, då utredning redan pågår.

Man har sagt, att det skulle vara "politiskt klokt" att skriva. Derom kunna dock meningarna vara delade. Det skulle då vara opportunitets-politik att bifalla skrifvelsen, och sådan politik förstår jag mig just icke mycket på. För öfrigt tror jag, att dylik politik icke bör här få göra sig gällande, ty detta är en vigtig och allvarlig fråga.

Man har talat om att vissa delar af den kommunala rösträttsfrågan borde undantagas från den föreslagna begränsningen, nemligen den politiska rösträtten, hvars inskränkning skulle kunna rubba grunderna för Första Kammarens sammansättning. Vidare har man ifrågasatt annan rösträtt för bolag än för enskilde. Under sådana förhållanden finner jag det egendomligt att föreslå, att man skall utan alla inskränningar nu besluta en skrifvelse, deri det generelt heter: "Kammaren, som önskar en begränsning af den kommunala rösträtten på landet". "En begränsning i vissa delar" borde det väl åtminstone heta. Emellertid vill jag, på de skäl jag anført, för min del icke vara med om någon skrifvelse alls. Jag tror, att reservationen kan vara tillfredsställande för dem, som i likhet med mig vilja en begränsning af den kommunala rösträtten på landet, då det nu, innan utredning föregått, är för tidigt att närmare yttra sig om begränsningen, eller huruvida den bör sträcka sig till alla slag af kommunal rösträtt.

För min del yrkar jag alltså bifall till herr Annerstedts med fleres reservation.

Herr Wijk: Då jag nu begärt ordet, är det icke för att söka

göra något nytt inlägg uti denna i dag liksom under föregående riksdagar mycket debatterade fråga, utan blott för att gifva till känna min ställning deri. Jag kan då så godt först som sist nämna, att jag ansluter mig till herr Hasselrots reservation; dock får jag bekänna, att jag hyst betänkligheter i fråga om den del af reservationen, deri det säges "eller i något fall för högre röstetal än det, som enligt röstlängden sammanräknadt tillkommer öfriga röstegande". För min del älskar jag icke några ytterligheter. Å andra sidan är jag visserligen af den åsigt, att de nu rådande förhållandena icke äro i längden hållbara. Det kan icke försvaras, att den, som eger något öfver hälften af kommunens röstetal, skall diktera alla kommunens beslut liksom alla der skeende val. Men å andra sidan har det synts mig betänkligt, att besluta en sådan lagändring, att, om en person eger t. ex. $\frac{9}{10}$ af kommunens jord och han står ensam om sin åsigt, han skulle icke allenast icke ega röstöfvervigt, utan, snart sagdt, icke hafva någon rösträtt alls. I kommunalförfattningen stadgas nemligen, att vid lika röstetal den mening skall gälla, hvilken de fleste röstande efter hufvudtalet bifallit. Vid närmare begründande tror jag likväl, att det i verkligheten kommer ställa sig så, att jag kan låta mina betänkligheter fara och ansluter mig, såsom sagdt, till herr Hasselrots reservation, till hvilken jag därför får yrka bifall.

Om begränsning af den kommunala rösträtten på landet.
(Forts.)

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande punkt yrkats; 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o) af herr *Hasselrot*, att utskottets hemställan skulle godkännas med den ändring, som föreslagits i den af honom vid utlåtandet afgifna reservation; 3:o) af herr *Tamm, Hugo*, att kammaren ville fatta beslut af följande innehåll: att Riksdagen, som anser en begränsning af den kommunala rösträtten på landet böra ega rum, måtte med afslag å de i ämnet väckta motionerna anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes för nästa Riksdag framlägga förslag till den begränsning af nämnda rösträtt, hvartill den af Kongl. Maj:t beträffande denna fråga anbefalda utredning kan föranleda; samt 4:o) af herr *Annerstedt*, att kammaren skulle bifalla det förslag, som innefattades i den af honom m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa fyra yrkanden och förklarade sig finna propositionen på godkännande af herr *Annerstedts* förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

Då votering begärdes, hemstälde herr talmannen, huruvida kammaren ville till kontraposition dervid antaga bifall till det af herr *Tamm, Hugo*, framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse denna hemställan vara med öfvervägande ja besvarad. Men jemväl om kontrapositionens innehåll begärdes votering, i anledning hvaraf, och sedan till kontraposition dervid antagits bifall till utskottets hemställan, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att vid blifvande votering om bifall till det förslag, som innefattas i den af herr Annerstedt m. fl. vid lagutskottets utlåtande n:o 11 afgifna reservation, kontrapropositionen skall innehålla bifall till det af herr Tamm, Hugo, framställda förslag i ämnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har såsom kontraproposition vid nämnda votering antagits bifall till utskottets i 1 punkten af utlåtandet gjorda hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—83;

Nej—47.

Härefter uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller det förslag, som innefattas i den af herr Annerstedt m. fl. vid lagutskottets utlåtande n:o 11 afgifna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles det af herr Tamm, Hugo, framställda förslag i ämnet.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstningen befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—56;

Nej—74.

2 punkten.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs å nyo lagutskottes den 24 och 27 sistlidne februari bordlagda utlåtande n:o 12, i anledning af väckt motion angående ändrad lydelse af 25 § 1 mom. i förordningen om landsting den 21 mars 1862.

Lagförändring ang. utseende af landstings ordförande.

Friherre Barnekow: Här föreligger åter en liten reformfråga, som varit före åtskilliga gånger inom riksdagen. Jag kan icke påminna mig, om den förut föranledt någon diskussion i kammaren, men jag skall nu be att derom få yttra några ord.

Denna lilla reformfråga består i ett förslag, att Kongl. Maj:t skulle ega att utse ordförande i landstingen endast bland deras ordinarie ledamöter. Så är icke nu förhållandet. För närvarande förhåller det sig så, att Kongl. Maj:t väl tillsätter ordförande i landstingen, men icke behöfver taga honom bland landstingets ledamöter. Huru tillämpas nu i allmänhet denna bestämmelse? Jag tror, att den i de flesta fall tillämpas så, att Kongl. Maj:t utser ordförande bland landstingens ledamöter och, om icke så sker, dertill väljer landshöfdingen i länet. Jag tror, ehuru jag icke vågar bestämdt påstå det, att det icke någonsin inträffat, att Kongl. Maj:t utom landstinget till ordförande tagit någon annan än landshöfdingen. Nu säger utskottet såsom skäl för sitt tillstyrkande af förändringen: "Men då nu landstinget vore en inom lagbestämda gränser beslutande församling, hvars beslut länets höfding i denna sin egenskap i flera fall egde att pröfva och godkänna, kunde han mången gång komma i en falsk ställning, då han, efter att i sin egenskap af landstingets ordförande hafva funnit sina der försvarade meningar och förslag rörande länets angelägenheter underkända af tingets pluralitet, skulle i sin egenskap af landshöfding se sig föranlåten att vägra fastställelse af tingets beslut, äfven om goda skäl för en sådan åtgärd kunde finnas." Mot utskottets förslag hafva emellertid de flesta ledamöterna från Första Kammaren reserverat sig, och deras skäl är, "att det icke försports någon olägenhet i de undantagsfall, då Kongl. Maj:t utsett till ordförande i landsting annan än ledamot deri". Men, mine herrar, hvad menas då med att det "ej försports" någon olägenhet? Man har såväl från Andra Kammaren som från andra håll hört mången yttra missnöje med det nuvarande förhållandet, och detta anser icke man tillräckligt, men huru begära då herrarne, att man skall gifva sitt missnöje tillkänna. Man väcker motion i ämnet gång efter annan, men skall man också visa missnöjet på annat sätt? Skall man tillställa demonstrationer m. m., eller när anse herrarne tiden vara inne att lyssna till en begärd reform? Vi, som önska en förändring, kunna ju såsom riksdagsmän icke göra annat än framlägga våra önskingar i form af förslag till ändring. — Det kan ju vara möjligt, att 1862, när landstingsförordningen skrefs, det understundom skulle kunna vara svårt att inom landstingen finna en lämplig ordförande, men jag hemställer, om icke allit gått framåt så mycket sedan dess, att man numera skall kunna vara säker om att alltid inom landstingen finna någon, som passar till ord-

Lagförändring ang. utseende af landstingsordförande.
(Forts.)

förande. Jag vill gå så långt, att jag vill påstå det vara en orättvisa eller åtminstone visa ringaktning, att, när ett helt län valt en korporation bland personer, som befolkningen har förtroende för, dock ingen bland ledamöterna anses så kvalificerad, att han duger till ordförande.

Det finnes naturligtvis icke någon utsigt, att Första Kammaren nu skall ingå på detta lilla obetydliga reformförslag, men jag tror det vara lämpligt och har icke hört något annat skäl deremot än det der, att icke någon olägenhet skulle hafva försports. Jag anhåller om bifall till lagutskottets förslag.

Herr Annerstedt: Såsom herrarne finna af lagutskottets betänkande, hafva sex af dess ledamöter från denna kammare reserverat sig mot utskottets förslag. Dessa ledamöter hafva i korthet åberopat de skäl, som lagutskottets pluralitet vid sistlidet års riksdag anfört emot precis enahanda förslag som detta, nemligen att "enär det icke försports, att någon olägenhet uppstått i de undantagsfall, då Kongl. Maj:t utsett till ordförande i landsting annan än ledamot deri, syntes en lagförändring i den af motionären angifna riktning icke vara af något verkligt behof påkallad". Denna lagutskottets hemställan vid förra riksdagen blef af Första Kammaren godkänd utan diskussion och votering. Man har därför ansett sig kunna antaga, att under det år, som sedan dess förflutit kammarens uppfattning i denna fråga icke skall hafva undergått någon väsentlig förändring, då derunder någon olägenhet icke försports från de län, der undantagsvis till ordförande i landstinget förordnats annan än en ledamot deri. Utskottet har ock utgått derifrån, att, när Kongl. Maj:t i något undantagsfall förordnat annan än en ledamot till ordförande, sådant icke berott blott på en nyck af Kongl. Maj:t, utan att i sådana fall valet af ordförande berott på några lokala förhållanden. Mot den föregående talaren torde man med skäl kunna framhålla, att, om någon vill en reform af bestående förhållanden, det icke är nog att blott säga "jag vill hafva en ändring", utan att man afven bör visa skäl för ändringen, ty icke kan det vara tillräcklig grund för att omgestalta samfundsförhållanden, att en riksdagsman gång efter annan väcker motion i frågan och så ett antal ledamöter i den ena kammaren instämmer med motionären. Jag hemställer, hvad Första Kammaren skulle säga, om någon motionär toge sig före att år efter år föreslå enkammersystemets införande i landet. Om ett dylikt förslag antoges i Andra Kammaren, icke skulle Första Kammaren anse reformens behöflighet vara ådagalagd därför, att förslaget riksdag efter riksdag återkomme. Den regel måste gälla, att bevisningsskyldigheten åligger den, som vill en förändring. Då någon bevisning i detta fall icke blifvit lemnad, yrkar jag afslag å utskottets hemställan.

Herr Säve: Jag har begärt ordet för att uttala, att jag har samma uppfattning i denna fråga som friherre Barnekow. Afven mig föreföll det, när jag genomläste föreliggande motion, som om den

Lagförändring ang. utseende af landstings ordförande.
(Forts.)

skulle hafva goda skäl för sig, och jag kan icke heller förstå, hvarför en sak, så obetydlig som denna, skall år efter år framkalla meningsskiljaktigheter mellan kamrarna. Jag behöfver icke upprepa de skäl för den föreslagna lagförändringen, hvilka framlagts af lagutskottet och äfven anförts af den förste talaren i denna fråga, men jag tror, att det finnes andra skäl utom de anförda. Ett dylikt framgår ur analogierna. Om jag går till öfriga församlingar i vårt land, hvilka äro ett uttryck för sjelfstyrelsens princip, finner jag, att bestämmelserna om ordförandeskapet äro helt andra i fråga om dessa än i fråga om landstingen. Beträffande kommunalstämmorna är föreskrifvet, att ordföranden skall vara en i kommunen bosatt röstberättigad man. Ingen annan kan vara ordförande för stadsfullmäktige än en ledamot deraf. Vänder jag mig till Riksdagen, finner jag, att Kongl. Maj:t vid talmännens utseende är bunden vid riksdagsmannaskapet; han kan icke till talmän i den ena eller andra kammaren utse andra än ledamöter af kamrarna. Under sådana förhållanden kan man fråga, hvarför det med afseende på ordförandeskapet skall vara en skiljaktighet emellan landstingen och andra representativa institutioner i vårt land. Jag kan icke finna någon annan förklaringsgrund härtill än den, att, då institutionen var ny och man lade vikt uppå att den från början kom in i rätta hjulspår, vederbörande ansågo lämpligt att genom den ifrågavarande bestämmelsen bereda full trygghet för att ordet skulle komma att i landstingen föras på ett korrekt och formelt riktigt sätt. Men öfver 30 år äro nu förångna, sedan landstingen först sammanträdde — hvilket skedde 1863. Det har under dessa 30 år visat sig, att landstingen icke haft någon tendens att utsträcka sina beslut öfver den i lag dem tilldelade befogenhet. Landstingens ledamöter utgöras af de med allmänna angelägenheter mest förtrogne männen i länen, och det vore märkvärdigt, om de icke nu, efter 30 års lärotid, skulle kunna inom sig uppvisa personer lämpliga till ordförandeplatsen.

Man skulle kunna göra den anmärkningen mot förslaget, att det i en, låt vara mindre väsentlig, punkt inskränker Konungens författningsenliga rätt. Jag tror dock, att denna anmärkning är utan betydelse. Vore det fråga om att rubba de §§ i landstingsförordningen, hvilka begränsa landstingens beslutanderätt eller bestämma, hvilka beslut fordra Konungens godkännande för att få laga kraft, då finge jag erkänna, att en dylik förändring innebere en inskränkning af Konungens rätt. För öfrigt är det att observera, att landstingen äro väsentligen ekonomiska institutioner, som verka för ekonomiska ändamål, låt nu vara att de äfven hafva befogenheten att utgöra en valcorporation för valen till Första Kammaren.

När detta ärende första gången förevar vid riksdagen, nemligen år 1884, uttalade sig lagutskottet, hvars ordförande då var landshöfding Bergström, för motionens syfte. Utskottet framhöll, att det hörde jemförelsevis till undantagen, att Konungen till ordförande i landsting utsåg andra personer än sådana, som vore ledamöter deraf, och det tillades, att det vore sannolikt, att sådant

Lagförändring ang. utseende af landstings ordförande.
(Forts.)

med åren skulle inträffa allt mindre och mindre ofta. Af sådana premisser kunde man vänta, att lagutskottet skulle tillstyrkt motionen, men så skedde icke, utan utskottet kom i stället till den slutsats, att en lagförändring i den angifna riktningen icke visats vara af behovet påkallad. Samma slut hafva nu reservanterna inom utskottet kommit till, efter att hafva påvisat, att "det icke försports någon olägenhet i de undantagsfall, då Kongl. Maj:t utsett till ordförande i landsting annan än ledamot deri". Mig synes, som det skulle hafva varit mera öfvertygande, om de ärade reservanterna kunnat uppvisa, att under de framfarna 30 åren någon olägenhet visat sig deraf, att Kongl. Maj:t, såsom vanligen skett, vid val af ordförande hållit sig till landstingens egna ledamöter.

Jag ber att få yrka bifall till motionen, och jag gör det särskildt därför, att det enligt min åsigt skulle vittna om allt annat än förtroende för landstingen, om Första Kammaren fortfarande gång efter annan afsloge en motion sådan som den nu föreliggande, hvilket vore betänkligt nog, allra helst som, mine herrar, de fleste bland oss just hafva landstingen att tacka för att vi tillhöra Första Kammaren.

Herr von Stapelmohr: I lagutskottet har jag vid behandlingen af förevarande motion slutit mig till den mening, som funnit sitt uttryck i lagutskottets förslag. Jag har dock icke i allo kunnat gilla utskottets motivering, utan reserverat mig mot vissa delar deraf. Såsom kammaren finner, innehåller motiveringen en bevisföring emot att landshöfding förordnas till ordförande i landstinget. Denna bevisföring är hemtad från det betänkande, som komiterade för utarbetande af landstings- och kommunalförordningarna afgifvit, och der var bevisningen rigtad mot att landshöfdingen skulle vara sjelfskrifven ordförande i landstinget. Motionen afser dock något helt annat, nemligen att icke någon person, som står utom landstinget, hvem det nu vara må, bör förordnas till dess ordförande, och därför har jag funnit motiveringen i denna del icke vara fullt korrekt. Motionärens förslag är, såsom han sjelf påpekat, icke någon nyhet. I det nyssnämnda förslag, som upprättades af komiterade, infördes 25 § med samma lydelse som den nu föreslagna. Öfver detta förslag infordrade Kongl. Maj:t yttrande af Rikens Ständer vid 1859—60 årens riksdag, och af det svar, Rikens Ständer afgåfvo, synes, att det var deras önskan och förutsättning, att paragrafen skulle få den lydelse, förslaget innehöll. Så blef dock icke händelsen, utan utfärdade Kongl. Maj:t författningens § 25 med den lydelse, den nu har, i öfverensstämmelse med den mening, som en reservant i komitén uttalat. Då nu landstingsinstitutionen icke utvecklades från eller var byggd på grunden af en redan befintlig förvaltningsinrättning, mötte naturligen stora svårigheter att på förhand noga begränsa dess verksamhetsförfattningsområde och att annorledes än i allmänna ordalag angifva arten och omfånget af landstingens verksamhet. Det var därför af synnerligt stor vikt, att arbetet

inom landstingen leddes af personer med upplyst omdöme samt med klar uppfattning om landstingens ändamål och uppgift, på det att icke landstingens beslut skulle komma att öfverskrida gränserna för deras befogenhet. För ärendenas behandling och utredning var det äfven angeläget, att inom hvarje landsting fans någon person med vidsträckt erfarenhet om länets angelägenheter och öppen blick för dess behof, och dessutom med kännedom om förhandlingsformerna. I det första skedet af landstingens tillvaro kunde man icke bestämdt påräkna att inom landstingen finna personer med dessa kvalifikationer. Om dessa omständigheter, såsom jag antager, medverkat till att Kongl. Maj:t förbehöll sig att få tillsätta ordförande i landstingen och att taga ordföranden äfven utom landstingsmännens krets, så synes mig denna anledning nu i viss mån hafva förfallit. Landstingsinstitutionen har under de årtionden, den egt bestånd, utvecklats, den har raskt framskridit mot syftemålet: vårdandet af länets angelägenheter och tillvaratagande af länets bästa. Landstingsmännens intresse för tillandstinget hörande ärenden har ökats, hvarjemte deras insigter och erfarenhet i sådana frågor hafva vidgats. Derför är jag af den öfvertygelsen, att man numera kan med säkerhet påräkna att inom landstingsmännens krets finna personer med den duglighet och skicklighet och det förtroende från de öfrige landstingsmännens sida, som måste anses oundgängliga för arbetets ledande på ett tillfredsställande och framgångsrikt sätt. Det synes mig således icke vidare förefinnas någon anledning till att i lagen bibehålla en bestämmelse, som strider mot den grundtanke af själfstyrelse, på hvilken hela landstingsförordningen hvilar. Den önskan, att en ändring i förevarande paragraf måtte ske, synes dessutom hafva fått en mycket stor spridning och är af Andra Kammaren framburen genom enhälligt fattadt beslut vid särskilda riksdagar.

Reservanterna hafva till stöd för sin åsigt anført, att "det icke försports, att någon olägenhet uppstått i de undantagsfall, då Kongl. Maj:t utsett till ordförande i landsting annan än ledamot deri". I den erfarenhet, jag vunnit under de år jag haft förtroendet att vara ledamot i landsting, finner jag icke något, som jäfvar detta påstående, men om man skulle kunna förete bevis deremot, torde det dock icke vara lämpligt att framkomma med dem inom Riksdagen eller utskottet. Det lär dock icke saknas exempel på att förordnandet till ordförande af en person utom landstinget väckt inom landstinget en misstämning, som störande inverkat på samarbetet inom tinget och den känsla af samhörighet, som bör vara rådande mellan ordföranden och ledamöterna.

Det är af dessa skäl och särskildt med hänsyn till, såsom jag förut nämnt, att landets representanter förut uttalat sig i det syfte, motionen angifver, som jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Helander: Jag måste naturligen medgifva, att enligt nu gällande stadgande man har att vänta, att landstingens förhandlingar skola blifva väl ledda, då det är vanligt att, när Kongl.

Lagförändring ang. utseende af landstingsordförande.
(Forts.)

Lagförändring ang. utseende af landstingsordförande.
(Forts.)

Maj:t till ordförande i landstinget utser någon annan än en ledamot, det blir landshöfdingen i länet. Men detta hade sin betydelse egentligen för den första tiden, då man icke hade någon erfarenhet om huru landstingsinstitutionen skulle komma att gestalta sig. Det har emellertid blifvit allt mer och mer vanligt, att ordförande utses bland landstingets medlemmar, och jag tror, att det numera är alldeles onödigt att gå utom landstinget för att erhålla ordförande. Jag har för ganska många år för samtliga landsting i riket genomgått de tryckta förhandlingarna, och ehuru jag naturligen känner endast en ringa del af landstingsmännen, kan jag likväl af deras samhällsställning och annat finna, att det svårigen kan vara förhållandet, att man icke kan få en ordförande lika väl som en vice ordförande inom landstinget.

Det har uppgifvits, att ett antagande af föreliggande förslag skulle medföra vissa olägenheter. Utskottet har redan ganska fullständigt bemött detta argument, och jag får säga, att den erfarenhet, jag haft under det jag haft att skaffa med landstingen allt ifrån institutionens början, bekräftar hvad utskottet yttrat. Men utom de omständigheter, som utskottet uppräknat, vill jag tillägga, att då vice ordföranden fungerar endast under sjelfva mötet, men ordföranden har sitt uppdrag gällande hela året, denne sistnämnde också vanligen får vara ordförande i landstingets förvaltningsutskott. I denna egenskap får han aflåta och mottaga skrivelser till och från Konungens befallningshafvande. Detta kan jag icke finna vara lämpligt.

Såsom jag redan sagt, anser jag det vara fullkomligt onödigt att fortfarande bibehålla rätten för Kongl. Maj:t att utse ordförande utom landstinget, och då nu Andra Kammaren upprepade gånger och såsom jag tror nästan enhälligt varit med om att begära en så ringa förändring — ty den är ju i sjelfva verket utan någon större betydelse — synes det mig vara både rätt och billigt, att vi gå medkammaren till mötes, och det är på denna grund, som jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Reuterswärd: Till en början beklagar jag verkligen de ledamöter i kammaren, som hafva förtroendet att vara ledamöter i lagutskottet, ty lagutskottet tyckes icke hafva någon ledning af de beslut, som år efter år fattas i denna kammare, när somliga frågor äro före.

Här är nu fråga om en högst obetydlig sak, och den förste talaren erkände, att inga olägenheter kunde han åberopa. Ja, vi skola ändra våra lagar när inga olägenheter finnas, och vi skola ändra dem när minsta olägenhet finnes. Det är därför sannerligen icke underligt, att vi hvarje riksdag hafva lagutskottsbetänkanden, som gå till ett antal af 60 å 70. Man är icke nöjd med något alls. När det nu är så, att nästan i hvarje landsting är det sådane ordförande, som hafva af landstinget blifvit valda, och inga olägenheter visat sig af det nuvarande förhållandet, hvad är det då man vill säga? Jo, att landshöfdingarne äro, om icke odugliga, så olämpliga till ordförande i landstingen. Det vill jag icke

påstå eller vara med om. Dessutom kan det från Kongl. Maj:ts sida vara nyttigt, att en Konungens befallningshafvande sitter såsom ordförande i ett landsting. Som sagdt, då icke några olägenheter visat sig och förändringen är af den allra största obetydlighet, hvartill tjenar det då att antaga densamma. Kammaren har haft denna motion före vid flera tillfällen och reservanterna hafva nu ställt sig på samma ståndpunkt, som kammaren förut intagit. Hafva vi icke annat att tänka på än att ständigt och jemnt ändra våra lagar och författningar? Den grund, som friherre Barnekow ville bygga sin politiska uppfattning på, var den, att om en motionär kommit år efter år och begärt en ändring, skall man besluta denna ändring utan någon annan anledning, än att den föreslagits så många gånger. Det är ju att uppmuntra till att vi icke få arbeta med annat än behandla gamla motioner, som ständigt och jemnt återkomma. Håller man blott i sig, så går det till slut, om icke för annat så för att kammaren är utledsen på motionen. Jag är dock icke utledsen på att motsätta mig sådana förslag, som icke visats hafva någon nytta med sig. Jag yrkar bifall till reservanternas förslag.

Lagförändring ang. utseende af landstingsordförande.
(Forts.)

Herr Helander: Jag begärde ordet för att bemöta ett yttrande af den föregående talaren, ehuru det icke var rigtadt särskildt mot mig. Han yttrade, att man tyckte vilja säga, att landshöfdingarne vore odugliga till ordförande i landstingen. Jag uttalade mig bestämdt för ett annat förhållande.

Samme talare yttrade också, att här vore fråga om en småsak. Men är det så, är det äfven en småsak att ändra, och göra det på det rätta sättet. Jag kan åberopa den erfarenhet, jag haft under mer än trettio års tid, och det är äfven på grund af denna, då olägenheter eller åtminstone oegentligheter finnas, som jag anser önskvärdt att utskottets utlåtande bifalles.

Herr Hasselrot: Till någon del har jag kanske att taga åt mig den förebråelse, som den ärade ålderspresidenten rigtade mot dem af lagutskottets ledamöter, hvilka icke tagit ledning af Första Kammarens beslut i frågan vid föregående riksdagar. Jag kan emellertid icke hjälpa detta. Det är min skyldighet såsom ledamot i lagutskottet att uttala den åsigt jag har, och detta har jag också gjort i denna fråga, då jag både vid föregående och denna riksdag yrkat bifall till förslaget. I strid mot hvad här är sagdt vågar jag påstå, att olägenheter verkliga hafva uppstått af nuvarande bestämmelse, jag menar formella olägenheter. Det är nemligen enligt min uppfattning en oegentlighet, att en person skall vara ordförande i ett landsting och der föredraga den ena eller andra frågan samt framställa proposition på dess afgörande, och att, då det beslut, till hvilket han kanske just genom sätet för propositionens affattande varit väsentligen bidragande, skall underställas Konungens befallningshafvande, såsom sådan och sålunda i en annan egenskap pröfva samma beslut. Några praktiska olägenheter har jag deremot icke hört omtalas.

Lagförändring ang. utseende af landstings ordförande.
(Forts.)

Jag tror, att utskottet såväl vid föregående tillfällen som nu har anfört tillräckliga skäl för denna förändring, som faktiskt icke är annat än en återgång till hvad som var ifrågasatt, när lagen först skrefs, och tillämpats i fråga om alla andra kommunala institutioner, som vi för närvarande hafva.

Jag tillåter mig alltså att yrka bifall till lagutskottets förslag.

Herr Unger: Då någon olägenhet *numera* icke lärer kunna vara att befara af att bringa denna lag i konsekvens med de andra kommunallagarna och med riksdagsordningen, finner jag icke något skäl, hvarför man icke skulle kunna bifalla lagutskottets förevarande framställning. Ett sådant bifall behöfver ej vara föranledt af lust att ändra lagen, vare sig likt eller olik. Jag för min del har icke någon sådan lust. Den nu gällande bestämmelsen innefattar en inkonsekvens i lagstiftningen, vållad af omständigheter, som förefunnos då densamma beslöts. Nu förefinnas icke dessa omständigheter, hvidan man utan våda kan bringa stadgandet i konsekvens med andra, som röra liknande ämnen, och får jag för ty yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wieselgren: En föregående talare yttrade, att han icke ansåg, det vi borde fästa något afseende vid det föreliggande förslaget, enär dess egentliga anspråk på uppmärksamhet blott låge deruti, att en motionär oupphörligen kommit igen med detsamma. Jag vill dock fästa uppmärksamheten vid att förslagets betydelse icke ligger deri, att en motionär oupphörligen upprepat detsamma, utan deri att Andra Kammaren oupphörligt funnit hans skäl derför sådana, att den godkänt detsamma. Och ehuru jag gerna medgifver, att frågans innebörd är ganska liten, så anser jag just derför, att Första Kammaren väl skulle kunna visa det tillmötesgående mot medkammaren, som kammaren rätt ofta och kanske allt för ofta icke ansett sig kunna visa den i större frågor. På denna grund ber jag att få förena mig med dem, som yrkat bifall till föreliggande förslag.

Herr Reuterswärd: Jag föreställer mig, att de talare, som ansett att en förändring bör ske med afseende å ordförandeskapet i landstingen, i konsekvens härmed äro beredde att äfven yrka på att öfverståhållaren i Stockholm icke skall vara sjelfskrifven ordförande i stadsfullmäktige. Annu har man icke kommit så långt, men med allra snaraste skall man komma dit. Konsekvensen blifver sedan, att landstingen sjelfva välja sina ordförande. Redan är föreslaget, att kamrarna sjelfva skola välja sina ordförande. Ja, må man efter friherre Barnekows princip hålla på några år och motionera, går det så derhän. Nej, rätt skall vara rätt, och när icke någon anledning finnes att ändra våra lagar, kunna vi låta dem vara sådana de äro. Vi hafva så mycket att göra med frågor, som innebära något af vigt, att vi icke böra tvista om en sådan småsak som den föreliggande frågan.

Friherre Barnekow: Den föregående talaren och jag hafva mycket olika åsikter i många frågor och äfven principer. Jag håller icke så mycket hårdt på principer, men vi skilja oss också deri, att han anser att denna kammare bör hålla emot i reformfrågor, intill dess att den blifver nödd och tvungen att gifva med sig, och jag har den uppfattning, att ett allt för envist motstånd mot nödiga reformer mer skadar än gagnar och framkallar onödigt missnöje. Frågan om grundskatterna t. ex. var jag med om att lösa på 37 år. Den föregående talaren var emot att lösa den på nämnda tid. När fråga sedan blef om att lösa den på 10 år, var han med derom. Då det gälde 37 år, var den finansiella ställningen i landet god, men när det gälde 10 år, gick det an att vara med, ehuru ställningen var allt annat än god. Så går det. När man står emot för länge, får man vara med om att lösa frågorna, huru än förhållandena äro.

Lagförändring ang. utseende af landstings ordförande.
(Forts.)

Herr Reuterswärd: Jag undrar, om den siste värde talaren har riktigt reda på mig och hvad jag gör och låter. Jag vill upplysa honom om, att, då fråga var före att aflösa grundskatterna, var jag med derom. Detta med anledning af hvad han yttrat om att jag alltid velat hålla emot. Jag säger ännu en gång, att förevarande fråga är så obetydlig, att jag icke anser den värd, att vi vidare tala derom. Att ändra våra lagar endast för nöjet att ändra, tycker jag Första Kammaren bör undvika.

Herr Blomberg: Äfven jag skall tillåta mig att yrka bifall till lagutskottets förslag, dock icke därför, att detta förslag innebär ett bifall till ett beslut, som upprepade gånger fattats af Andra Kammaren — ty det kan icke vara en tillräcklig grund för Första Kammaren att bifalla ett förslag — utan därför att jag finner det förslag, som af lagutskottets majoritet blifvit upptaget och med dess tillstyrkan beledsagadt, vara på fullkomligt goda grunder bygdt. Det står, såsom förut påpekats, i full öfverensstämmelse med hela andan i våra kommunala författningar. Det står för öfrigt i öfverensstämmelse med de stadganden, som i allmänhet gälla i fråga om representativa församlingar. Detta skulle redan vara nog för att man, då fråga derom blifvit allvarligen framställd, skulle kunna förena sig om en så liten förändring som den ifrågasvarande. Men det är icke så, att detta är den enda grunden. Det skäl, som är det viktigaste och som bör föranleda till att det framställda förslaget bifalles, är det, att Konungens befallningshafvande, landshöfdingarne i länen, icke böra genom att sättas till ordförande i landstingen bringas i en skef ställning. Hela landstingsinstitutionen är på det sätt sammanknuten med Konungens befallningshafvande, såsom länets högste värdare och ledare, att mellan landstinget och honom måste under alla tider förefinnas ett samarbete, som antingen kan gå fullständigt hand i hand vid arbetet för länets fortskridande, men ock under andra tider kan utveckla sig så, att landshöfdingen tager ledningen och pådrifver landstingets arbeten för länets utveckling. Äfven kan det inträffa, att en

Lagförändring ang. utseende af landstingsordförande.
(Forts.)

landshöfding visar stort nit, men ock är full af projekt, som kunna vara mer eller mindre omogna. Då kan det vara godt, att landshöfdingen ej bindes af de hämmande förbindelser, som ett utöfvande af ordförandeskapet i landstinget kan innebära, och att å andra sidan länets representation står mera fri och själfständig i sina beslut gent emot honom.

Det är icke nog härmed. Vi skola komma i håg, att pröfningen af vissa frågor redan på föregående stadium, särskildt pröfningen af landstingsmannavalen, ligger i Konungens befallningshafvandes hand. Landstingsförordningen tillägger vidare landstinget själf rätt att pröfva deras fullmagter, som i landstinget skola hafva säte. Sitter då landshöfdingen såsom ordförande i landstinget, efter att förut hafva genom sitt utslag afgjort klagomål öfver ett dylikt val, och den mening, som i landstinget råder, går i annan riktning, så är ingalunda detta för ställningen mellan landstinget och dess ordförande angenämt och af lyckobringande verkan. På samma sätt gestaltar sig saken vid stora och viktiga frågor, som icke äro af den art, att man alldeles gifvet kan förutsätta, att Konungens befallningshafvande skall i dem ena sig med landstinget. Då de förekomma i landstinget, sitter landshöfdingen såsom ordförande och leder tingets förhandlingar. Sedermera tillkommer det honom att i och för fastställelse pröfva besluten. Detta måste erkännas för landshöfdingen skapa en obehaglig ställning. Och dervid kunna ännu större oegentligheter inträffa. Det kan hända, att frågorna komma till ompröfning af Konungens befallningshafvande under en tid, då landshöfdingen själf har tjänstledighet, och att pröfningen därför skall verkställas af dem, som bilda landshöfdingeembetet. Landshöfdingeembetet kan då komma att fatta ett beslut, som upphäfver ett landstingets beslut, som tillkommit under landshöfdingens ordförandeskap och ledning. Jag tror ej, att ett sådant förhållande är af den art, att man kan säga, att man ej har någon invändning att framställa mot den bestämmelse, som hittills varit gällande.

Härmed tror jag mig hafva ådagalagt, att anledning, och tillräckligt giltig anledning, finnes att antaga det af utskottet framställda förslaget, alldeles oberoende af att det förut varit många gånger framlagd. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Reuterswärd: Jag ber om ursäkt, att jag upptager tiden, men jag skall endast yttra några få ord. I konsekvens med hvad den siste värde talaren yttrade, skulle han naturligtvis också vilja hafva den förändringen genomförd, att landshöfdingen, som nu dock har rätt att öfvervara landstingets förhandlingar samt yttra sig i hvilken förekommande fråga det än må vara, beröfvades denna rätt. Man kan säga: landshöfdingen kan komma att behandla denna fråga, och därför att han har rätt att yttra sig derom, är han jäfvig att behandla densamma, då den sedan kommer till Konungens befallningshafvande. Herrarne måste enligt sin uppfattning anse, att landshöfdingen då kommer i en tvetydigare ställning, än då han sitter såsom landstingets ordförande. Ty icke

är det ordföranden, som besluter. Han leder öfverläggningarna, och jag vågar påstå, att han leder dem så, att han sällan yttrar sig i någon fråga. Är deremot landshöfdingen såsom sådan närvarande vid sessionerna, yttrar han sig i ganska många frågor, och ganska många frågor afgöras såsom han önskar.

Lagförändring ang. utseende af landstings ordförande.
(Forts.)

Herr Törneblad: Till de skäl, som anförts för en förändring i förevarande hänseende, skall jag be att få lägga ännu ett, som under diskussionen blifvit mindre framhållet. Landshöfdingen är icke såsom ordförande deltagande i landstingets beslut, men han leder dess öfverläggningar, gifver deråt, så att säga, den formella färgen. Om nu landshöfdingen skall pröfva och fastställa landstingets beslut samt behandla besvär, sedan han såsom ordförande i afseende på det formella handlat på något sätt, som kan anses vara tvifvel underkastadt, så blifver han måhända domare i egen sak. Han skall sjelf pröfva, huruvida han såsom ordförande i landstinget rätt skött den formella behandlingen af propositioner och voteringar, i afseende å hvilka ibland i landstingen förekomma ganska inkrånglade saker; ty understundom fordras i afseende å beskattningen qualificerad majoritet, och understundom fordras, att en fråga behandlas före en annan. Allt detta kan blifva föremål för tvifvel och besvär, och då ifrågakommer, att hvad en person i en egenskap gjort skall behandlas eller till och med pröfvas af honom sjelf i en annan egenskap. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning gjorde herr talmannen i enlighet med derunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare på afslag derå; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—73;

Nej—44.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 24 och 27 nästlidne februari bordlagda utlåtande n:o 13, i anledning af väckta motioner afseende dels ändring af 23 § i förordningen om kyrkostämman med mera den 21 mars 1862, dels ock tillägg till 25 § 3 mom. i förordningen angående kyrkostämmorna samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

På begäran af herr *Sjölund* beviljades honom ledighet från riksdagsgörömlen under fjorton dagar från den 7 i denna månad.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att på föredragningslistan till nästa sammanträde skulle uppföras främst de ärendena, som denna dag bordlagts första gången, och sist de under dagen andra gången bordlagda ärendena.

Kammaren åtskildes k. 3,47 e. m.

In fidem
A. von *Krusenstjerna*.
